

CERTUS

domnīca mērķtiecīgai izaugsmei

Latvijas Konkurētspējas Ziņojums

2016

**Augstākās izglītības
eksporta nozare Latvijā:
strauja izaugsme, augsts potenciāls**

Daunis Auers

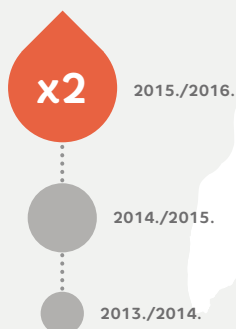
KOPSAVILKUMS

- Augstākā izglītība ir kļuvusi par nozīmīgu ārējās tirdzniecības pakalpojumu. 2016. gadā pasaulē ir gandrīz pieci miljoni studentu, kas studē ārpus savas valsts. OECD aplēses liecina, ka starptautiskās izglītības izaugsme pasaulē ik gadu būs 6%, sasniedzot 8 milj. studentu 2025.gadā.
- Valsts iestādēm ir bijusi liela loma augstākās izglītības eksporta veicināšanā Austrālijā, Jaunzēlandē, Kanādā un arī Igaunijā, apvienojot universitāšu un valsts pūles, izstrādājot detalizētu nozares nacionālo stratēģiju. Veiksmīgas stratēģijas pamatā ir sadarbība starp augstskolām un valsti, galveno eksporta tirgu identifikācija, vienota augstākās izglītības identitāte un mārketinga stratēģija, kā arī imigrācijas iestāžu un universitāšu sadarbības institucionalizācija.
- Latvijas galvenie konkurenti starptautiskajā augstākās izglītības tirgū ir tās tuvējie kaimiņi – Igaunija, Lietuva un Krievija – kā arī divas Centrālās un Austrumeiropas valstis – Polija un Čehija. Lietuva ir vismazāk konkurētspējīgā Baltijas valsts starptautisko studentu tirgū, būtiski atpaliekot no Igaunijas un Latvijas ārvalstu studentu procentuālā skaita ziņā. Igaunijas panākumi starptautisko studentu piesaistē balstās saskaņotā valdības stratēģijā.
- Latvijas universitātes ir piesaistījušas ārvalstu studentus, lai vismaz daļēji kompensētu finanšu līdzekļu iztrūkumu un neapstramo iekšzemes studentu skaita kritumu. Turklāt Pasaules Banka ir aplēsusi, ka studentu skaita samazināšanās Latvijā turpināsies un 2025. gadā Latvijas augstskolās studēs par 40% mazāk Latvijas studentu nekā 2000. gadā.
- Latvijas augstskolas ir sasniegušas līdzīgus panākumus kā Igaunija, bet bez vienotas valsts stratēģijas vai valdības atbalsta. 2015./2016. studiju gadā Latvijas augstākās izglītības iestādēs akadēmiskā grāda vai profesionālās kvalifikācijas iegūšanai studēja 5458 pilna laika ārvalstu studenti. Lielākā daļa ārvalstnieku studē pamatstudiju programmās profesionālās kvalifikācijas vai bakalaura grāda iegūšanai un studijas parasti finansē no pašu līdzekļiem. Turklāt visu Baltijas valstu valsts universitāšu vidū lielākais ārvalstu studentu īpatsvars (25%) ir RSU, kur 43% (765) ārvalstu studentu ir no Vācijas, 19% (350) no Zviedrijas un 9% (154) no Norvēģijas.
- Ja pašreizējais studentu skaita pieauguma temps saglabāsies, tad 2020./2021. studiju gadā Latvijā varētu būt līdz 17 800 ārvalstu studentu. Tas nozīmētu 250 milj. EUR tiešo ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību (vai kopīgu 500 milj. EUR tiešo un netiešo ietekmi) un apmēram 65 milj. EUR tiešo nodokļu ieņēmumu. Ekonomikas ministrijas lomas palielināšanās augstākās izglītības eksportā veicinātu nozares attīstību.
- Latvijas primārajiem mērķa tirgiem ārvalstu studentu piesaistē jābūt (1) Vācijai un Ziemeļvalstīm; (2) NVS (Krievija, Uzbekistāna, Kazahstāna); (3) Indijai un Šrilankai. Ārvalstu studentu piesaisti varētu vienkāršot paātrināt, atjauninot www.studyinlatvia mājaslapu, decentralizējot akadēmisko diplomu atzīšanu un saskaņojot vīzu izsniegšanas procesu starp universitātēm, Latvijas Ārlietu ministriju un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi (PMLP).
- Rīgas pilsēta ir nozīmīga reģionāla priekšrocība studentu piesaistei. Pārdaugavas plānota un saskaņota attīstība, veidojot to par plašu, modernu akadēmisko centru, uzlabotu izglītības kvalitāti un Latvijas konkurētspēju augstākās izglītības eksporta tirgū.

AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS EKSPORTS SKAITĻOS¹

Augstākās izglītības eksports ir strauji augoša Latvijas tautsaimniecības pakalpojumu nozare

Pēc apjoma trīs gadu laikā dubultojusies

2015./2016. studiju gadā
augstākās izglītības eksporta
nozares radītā pievienotā vērtība
Latvijas tautsaimniecībā

148 milj. EUR
(0,61% no IKP)

tieši 73 milj. EUR
netieši 75 milj. EUR

2015./2016. studiju gadā

5 458

ārvalstu studenti studē Latvijā
grāda vai kvalifikācijas iegūšanai

12 264 EUR

viens ārvalstu students
iztērē studiju gada laikā

6,1 milj. EUR

ārvalstu studentu ciemiņi iztērē
gada laikā, viesojoties Latvijā

3 432 EUR

Mājoklis

3 696 EUR

Citi izdevumi

5 136 EUR

Studiju maksa

1 474 darba vietas

nodrošina ārvalstu studenti,
studējot Latvijā (10 ārvalstu
studenti – 2,7 darba vietas)

20 milj. EUR

ārvalstu studentu radītie tiešie
nodokļu ieņēmumi studiju
gada laikā

¹ Aptaujas mērķa grupa bija 16 Latvijas augstskolu starptautiskie studenti, t.i., 4 376 jeb 80% no visiem šobrīd Latvijā studējošajiem ārvalstu studentiem. Reprerzentatīvo izlasi veidoja 848 respondenti, kas aizpildīja anketu. Auers, D., Gubins, S. 2016. Augstākās izglītības eksporta ekonomiskā nozīme un ietekme Latvijā. Rīga: Domnica Certus. <http://certusdomnica.lv/agenda/augstakas-izglitibas-eksporta-ekonomiska-nozime-un-ietekme-latvija/>

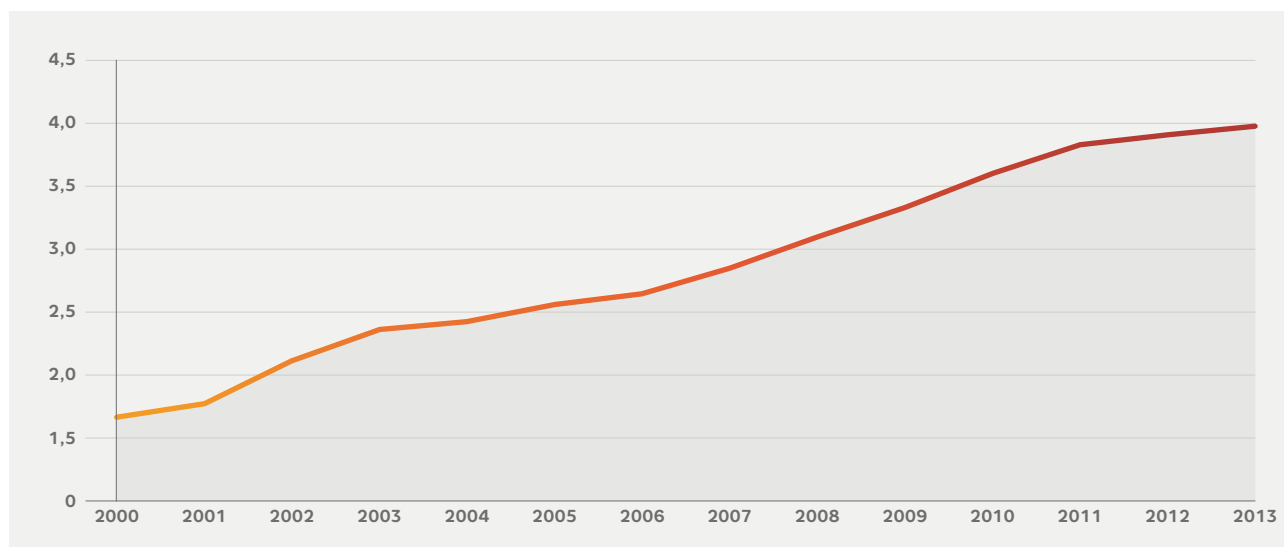
IEVADS

Augstākā izglītība ir viens no nacionālās ekonomikas virzītājspēkiem. Universitātes sagatavo kvalificētus inženierus, ārstus, vadītājus un veic augsta līmeņa zinātniskus pētījumus kā sabiedriskā, tā privātā sektora vajadzībām. Tieši šāds izglītots cilvēkkapitāls ir nepieciešams Latvijai – nelielai valstij bez nozīmīgiem dabas resursiem – tās konkurētspējas attīstībai un nodrošināšanai.

Pēdējo divdesmit gadu laikā augstākā izglītība ir pierādījusi sevi kā nozīmīgs un pieprasīts, starptautiskos tirgos pārdodams pakalpojums. Valstis aizvien intensīvāk konkurē par gandrīz pieciem miljoniem starptautisko studentu, kas šobrīd studē ārpus savas valsts. Turklāt OECD lēš, ka globālā starptautiskās izglītības izaugsme būs apmēram 6% gadā, jo ārvalstu studentu skaits pasaulē kopš 2000. gada ir dubultojies (skat. 1. att.).

Starptautisko studentu skaits pasaulē 2000.-2013. gadā (milj.)²

1. attēls

Jāmin četri būtiski aspekti, kas raksturo šo straujo studentu skaita pieaugumu. Pirmkārt, iebraucošie studenti var sniegt tiešu saimniecisko labumu, palielinot universitāšu un valsts ieņēmumus, kā arī nodrošināt piensūnu ekonomikai ilgtermiņā starptautisko attiecību un tīklu veidā. Otrkārt, mijiedarbībā ar vietējiem studentiem veidojas starpkultūru prasmes, kas ir viens no galvenajiem resursiem globalizētajā pasaulē. Treškārt, ārvalstu studenti veicina universitāšu vides uzlabošanu, apvienojot dažādas prasmes un studiju un pētniecības perspektīvas. Visbeidzot, ārvalstu studenti var kļūt par līdzekli, kas stiprina saikni starp valstīm (it īpaši, ja bijušie studenti ar laiku kļūst par politiskajiem vai biznesa līderiem).

Latvija strauji ir kļuvusi par nozīmīgu augstākās izglītības eksportētāju, par ko liecina 5500 pilna laika ārvalstu

studenti, kas 2015./2016. akadēmiskajā gadā studēja kvalifikācijas vai grāda iegūšanai Latvijas augstākās izglītības iestādēs (un vairāk nekā 1000 Erasmus un citu apmaiņas programmu studenti, kas arī studē Latvijā). Studējošie ir gan no Rietumeiropas (galvenokārt no Vācijas un Ziemeļvalstīm), NVS valstīm un Dienvidaustrumāzijas (galvenokārt no Indijas un Šrilankas). Lielākā daļa ārvalstnieku studē pamatstudiju programmās profesionālās kvalifikācijas vai bakalaura grāda iegūšanai un studijas parasti finansē no pašu līdzekļiem.

Šajā pētījumā analizēta straujā augstākās izglītības eksporta sektora izaugsme Latvijā un ārvalstīs, kā arī apskatītas Latvijas konkurētspējas paaugstināšanas iespējas šajā ekonomikas nozarē, kuru raksturo nozīmīgs izaugsmes potenciāls. Nobeigumā tiek sniegtas rekomendācijas politikas veidotājiem.

² UNESCO. 2016. Global Flow of Tertiary Students.

1. STARPTAUTISKĀ TIRDZniecība AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS PAKALPOJUMU JOMĀ

Pēdējo divdesmit gadu laikā ir piedzīvots straujš ārvalstīs studējošo skaita pieaugums. Pieprasījums pēc augstākās izglītības ir audzis roku rokā ar augošo pasaules iedzīvotāju skaitu, globālo labklājības pieaugumu un nepārtrauktu ekonomiskās sarežģītības palielināšanos, kas rada pieprasījumu pēc augstākās izglītības kvalifikācijām.

Izmaiņas likumdošanā ir veicinājušas tirdzniecības līgumu liberalizāciju, bezvīzu režīmu ieviešanu, kā arī ievērojami samazinājušas tālsatiksmes transporta izmaksas, interneta lietošanas rezultātā palielinot arī globālās zināšanas. Turklāt daudzas Āzijas un Subsahāras Āfrikas valstis ir paaugstinājušas vidējās izglītības sektora kapacitāti, nepalielinot universitāšu bāzi, tādā veidā radot studentu pieprasījumu, kuru iekšzemes pakalpojumu nozares nespēj apmierināt. Lielbritānijas un Austrālijas publiskā sektora universitāšu reformas stiprināja augstākās izglītības iestāžu spēju piesaistīt ārvalstu studentus, jo universitātēm pakāpeniski tika atļauts diversificēt savus ieņēmumus, kas savukārt nozīmēja, ka tās varēja piesaistīt ārvalstu studentus, kuri maksātu ievērojami augstāku studiju maksu nekā vietējie. Angļu valodas kā galvenās starptautiskās saziņas valodas nostiprināšanās arī ir atvieglojusi šīs informācijas plūsmas.

Starptautisko studentu pārrobežu plūsma piedzīvoja strauju lēcieni līdz pat vairāk nekā četriem miljoniem studentu 2013. gadā. 2016. gadā šis skaitlis varētu būt ap 5 miljoniem, bet pēc OECD aplēsēm 2025. gadā starptautisko studentu skaits sasniegs 8 miljonus.⁴

Augstākās izglītības pakalpojumu starptautiskajā tirdzniecībā ir vairākas nišas.⁵ Virkne starptautiski zināmu ASV, Lielbritānijas un citu valstu universitāšu dibina filiāles ārvalstīs – īpaši Ķīnā un Tuvajos Austrumos – tas ir veids, kā palielināt studentu skaitu un paaugstināt ieņēmumu līmeni.⁶ Dažas universitātes veido divpusējās sadarbības studiju programmas, kuras apgūstot, studenti

iegūst grādus uzreiz divās dažādās universitātēs, kopīga grāda un tālmācības studiju programmas vai izmanto pat studiju programmu un universitāšu nosaukumu franšīzi.

Tomēr nenoliedzami pasaules starptautiskā studentu sektora lielāko daļu veido ārvalstu studentu piesaiste studijām centrālajos universitāšu kampusos. Aptuveni vien 10 procenti pasaules starptautisko studentu ir apmaiņas studenti, lai gan šis skaitlis, visticamāk, pieaugs, jo studenti, universitātes un valdības kā priekšrocību vērtē pieredzi, kas iegūta, studējot ārzemēs. Vācija, piemēram, ir uzstādījusi mērķi panākt, ka 2020. gadā puse vietējo studentu vismaz vienu semestri būs studējusi ārzemēs. Līdzīgi ASV ir izveidojusi programmu *Generation Study Abroad*, kuras mērķis ir dubultot ASV studentu skaitu, kas studē ārzemēs: no 295 000 studentiem līdz 600 000 studentiem 2019. gadā.⁷ Latvijas augstskolas varētu iekļauties šajā augošajā pieprasījumā, veidojot viena semestra vai viena gada studiju modulus, kas apvienotu studijas ar mācību braucieniem, kā priekšrocību izmantojot gan Latvijas pieredzi Eiropas jautājumos, gan zināšanas par NVS valstīm.⁸

Tomēr straujais starptautisko studentu skaita kāpums galvenokārt veidojas, pateicoties pilna laika studentiem, kas studē grāda vai kvalifikācijas iegūšanai ārvalstīs. Šie pilna laika studenti trīs un vairāk gadus dzīvo, mācās un pa laikam arī strādā izvēlētajā valstī.⁹ Lai gan tradicionāli starptautisko studentu populārākie galamērķi ir bijuši Rietumeiropa un Ziemeļamerika, šobrīd abu kontinentu starptautisko studentu īpatsvars jau vairākus gadus turpina samazināties galvenokārt kapacitātes un cenas dēļ. Pirmkārt, Rietumeiropas un Ziemeļamerikas universitātes darbojas gandrīz uz pilnu jaudu, bet kapacitātes paaugstināšanai – veidojot jaunu materiāli tehnisko bāzi studijām un pētniecībai, piesaistot papildus akadēmisko un administratīvo personālu – nepieciešams laiks (kaut arī daudzas universitātes ir izvēlējušās agresīvas izaugsmes stratēģijas).

³ HM Government. 2013. International education: Global growth and prosperity.

London: Department for Business, Education and Skills. UNESCO, 2016. Global Flow of Tertiary Students.

⁴ OECD. 2012. Assessment of higher education learning outcomes. Feasibility study report. Paris: OECD.

<https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/AHELOFSReportvolume1.pdf>

⁵ Bashir, S. 2007. Trends in international trade in higher education: Implications and options for developing countries. Washington D.C.: World Bank

⁶ Dubajā, piemēram, atrodas Austrālijas Vologongas universitātes, Skotijas Strečklīdas Biznesa skolas un pat Sanktpēterburgas Valsts Inženierzinātņu un ekonomikas universitātes filiāles.

⁷ University of Oxford International Strategy Office. 2015. International Trends in Higher Education 2015. Oxford: University of Oxford.

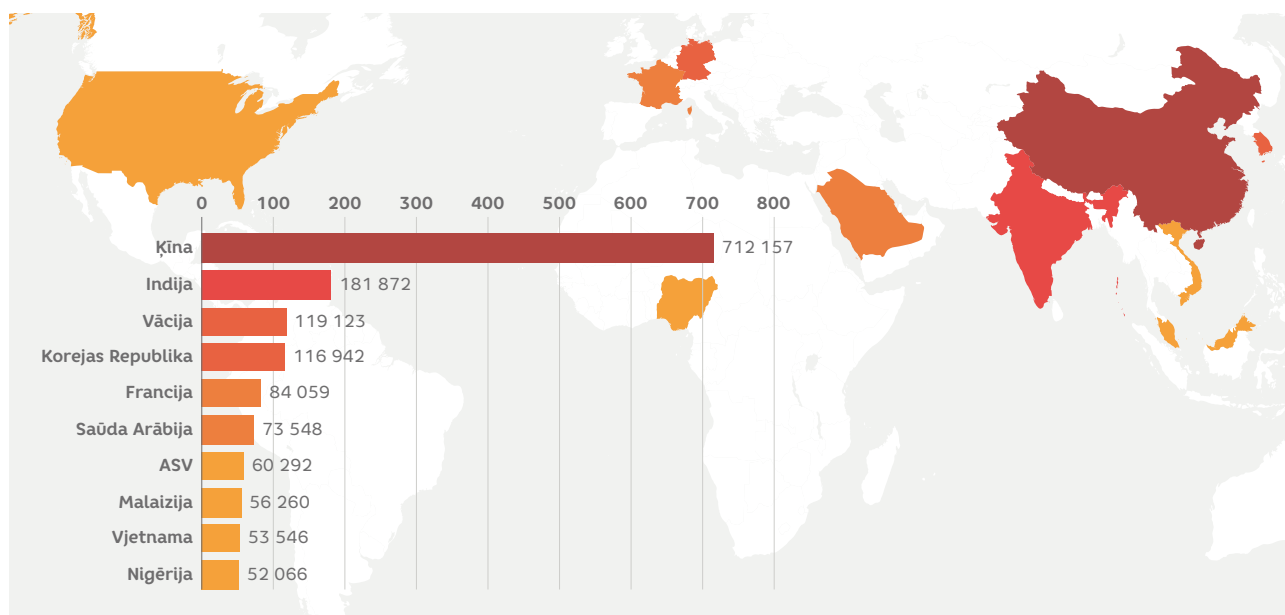
⁸ 2017. gadā Tartu Universitāte piedāvā sešas dažādas 'vasaras skolas' ārvalstu sociālo zinātņu, tiesību un uzņēmējdarbības studentiem.

<http://www.ut.ee/en/admissions/international-summer-university-2017>

⁹ Bashir, S. 2007. Trends in international trade in higher education: Implications and options for developing countries. Washington D.C.: World Bank

Top-10 starptautisko studentu izcelsmes valstis 2014. gadā¹⁰

2. attēls

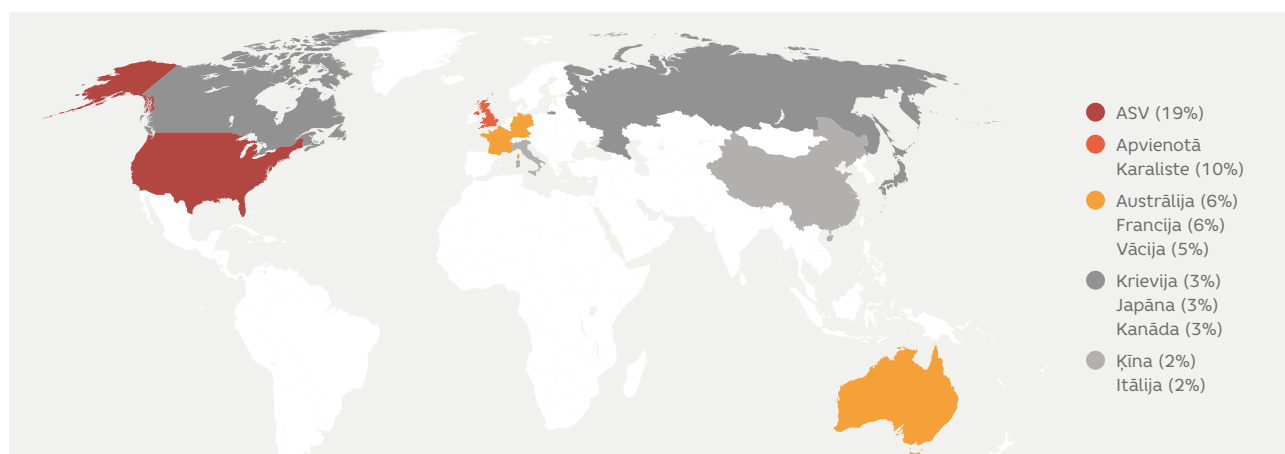

Otrkārt, augstākās izglītības pakalpojumu piedāvājums ir audzis tādās valstīs kā, piemēram, Austrālija, Jaunzēlande un Malaizija, un arvien vairāk starptautisko studentu izvēlas studēt šajā reģionā. Tas ir nodrošinājis lielākas izvēles iespējas Āzijas studentiem, kuri joprojām veido lielāko starptautisko studentu kohortu pasaulē (skat. 2.attēlu).

Populārākās galamērķa valstis 2014. gadā joprojām bija ASV (19%), Lielbritānija (10%), Austrālija (6%), Francija (6%) un Vācija (5%). Neskatoties uz ievērojamo ASV augstākās izglītības tirgus apjomu, starptautiskie studenti veido vien 5% no ASV studentu kopskaita, Lielbritānijā tie ir 11%, bet Austrālijā 20% no studējošo kopskaita.¹² Salīdzinājumam jāmin, ka 2015./2016. studiju gadā Latvijas augstskolu tirgus daļa bija 0,1%.

Top-10 starptautisko studentu galamērķa valstis 2014. gadā¹¹

3. attēls

¹⁰ UNESCO, 2016. Global Flow of Tertiary Students.

¹¹ Archer, W. 2015. International undergraduate students: The UK's competitive advantage. London: International Unit. <http://www.international.ac.uk/media/3663524/UG-Competitive-Advantage-report.pdf>

¹² UNESCO. 2015. Global Flow of Tertiary Level Students.

ASV jau izsenis ir bijusi starptautisko studentu populārākais galamērķis, ko noteikusi gan izglītības kvalitāte, gan vēlme dzīvot un strādāt ASV.¹³ Turklāt liela daļa starptautisko studentu izvēlas studijas STEM (zinātne, tehnoloģijas, inženierzinātnes un matemātika) jomā, kas šķiet mazāk pievilcīga amerikāņu studentiem, tādējādi ārvalstu studenti ir tie, kuri nodrošina STEM disciplīnas un veicina inovācijas ASV.

ASV tiešie un netiešie ekonomiskie ieguvumi no starptautisko studentu kohortas ir likuši citām valstīm apzināties augstāko izglītību kā nozari ar augstu izaugsmes potenciālu. ASV universitātes lielākoties ir vai nu štatu, vai privāti finansētas izglītības iestādes ar nelielu federālo finansējumu; tas nozīmē, ka ārvalstu studentu piesaiste ir bijusi galvenokārt privāta vai štata līmeņa aktivitāte. Turpretī lielākajā daļā Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD) valstu augstākā izglītība galvenokārt tiek finansēta no valsts līdzekļiem, līdz ar to tieši valsts iestādēm ir bijusi daudz lielāka loma, izstrādājot starptautiskās izglītības stratēģijas.

Augstākā izglītība ir Austrālijas otra lielākā eksporta nozare aiz ieguves rūpniecības. Lai konsolidētu resursus un zināšanas, lielākās Austrālijas universitātes apvienojās un izveidoja organizāciju *IDP Education Australia*, lai kopīgi virzītu tirgū visus tās biedrus; šobrīd organizācija ir paplašinājusi tirgu un piedāvā izglītību arī Jaunzēlandē, Lielbritānijā un citās valstīs.¹⁴ *IDP* ir 89 biroji 30 valstīs, kas piedāvā interesentiem pilnu pakalpojumu klāstu, sākot ar vīzu pieprasījuma noformēšanu, līdz informatīviem semināriem pirms studiju uzsākšanas. Austrālijas universitāšu pārstāvji regulāri pievienojas tirdzniecības delegācijām un piedalās citās starptautiskajās misijās. Turklāt Austrālijas valdība ir īpaši atzīmējusi starptautisko augstāko izglītību kā vienu no valsts *superizaugsmes* nozarēm un 2016. gadā publicējusi detalizētu Starptautiskās izglītības nacionālo stratēģiju 2025. gadam.¹⁵

Arī Kanādā ārvalstu studentu skaits no 2007. līdz 2014. gadam ir palielinājies par 70%, pateicoties federālā un valsts līmeņa sadarbībai (Kanādā izglītība ir štata (provinces) kompetence). 2014. gadā Kanādas federālā valdība publicēja Starptautiskās izglītības stratēģiju, kurā nosprausts mērķis dubultot ārvalstu studentu skaitu (no 239 000 studentiem 2011. gadā līdz 450 000 studentiem 2022. gadā), pirmkārt, identificējot galvenos studentu tirgus un sākot zīmēt Kanādu kā vietu augstākās izglītības iegūšanai.¹⁶

Līdzīgi 2011. gadā Jaunzēlandes valdība izvirzīja mērķi divkārtot tās ārvalstu studentu skaitu līdz 2025. gadam, pamatojoties uz pieredzēto starptautisko studentu skaita trīskāršo pieaugumu periodā no 2000. līdz 2012. gadam.¹⁷ Jaunzēlande ir arī viena no nedaudzajām valstīm, kas ieviesusi īpašu ārvalstu studentu nodokli (eksporta izglītības nodeva). Jebkurai universitātei vai citai augstākās izglītības iestādei, kas uzņem ārvalstu studentus par maksu, ir jāmaksā nodeva NZ\$ 185 apmērā, kā arī 0,45% no iekasētās studiju maksas *Eksporta Izglītības Nodevu Trasta Fondā*, kuru administrē Izglītības ministrija. 2015. gada jūnijā, kārtējā finanšu gada beigās, astoņas Jaunzēlandes universitātes bija iemaksājušas fondā NZ\$ 1 602 077, kas pēc tam tika izmantoti, lai atjauninātu statistikas datus par ārvalstu studentiem, veiktu marketinga aktivitātes un reklamētu Jaunzēlandi kā augstākās izglītības galamērķi, kā arī rīkotu nozares atbalsta seminārus.¹⁸

Arī Eiropas valstis sākušas pievērst lielāku uzmanību starptautiskajam studentu tirgum. Lielbritānija jau sen ir bijusi otrs populārākais ārvalstu studentu galamērķis aiz ASV. Tomēr Eiropas Savienībā ir vēl trīs valstis, kas atrodas pasaules galamērķu top desmitniekā – tās ir Francijā, Vācijā un Itālijā. Tai pašā laikā Latvijas austrumu kaimiņvalsts Krievija ir sestā lielākā galamērķa valsts ar 3% īpatsvaru (aptuveni 140 000 studentu) pasaules starptautisko studentu tirgū.

¹³ Saskaņā ar *Times Higher Education World University Rankings* 2016. gada datiem 18 no pasaules Top-25 universitātēm atrodas ASV, bet sešas – Lielbritānijā. https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2016/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank_label/sort_order/asc/cols/rank_only

¹⁴ IDP Education Australia. <https://www.idp.com/global/studyabroad>

¹⁵ Australian Government Department of Education and Training. 2016. National Strategy for Education 2025. <https://www.education.gov.au/national-strategy-international-education>. Pieci superizaugsmes sektori – agrobizness, gāze, tūrisms, starptautiskā izglītība un labklājības vadība – tika nosaukti 2014. gadā publicētajā *Deloitte* ziņojumā 'Positioning for prosperity? Catching the next wave' https://cica.org.au/wp-content/uploads/Deloitte_au_business_positioning_for_prosperity_2014.pdf

¹⁶ Government of Canada. 2014. Canada's International Education Strategy. Ottawa: Foreign Affairs, Trade and Development Canada. <http://international.gc.ca/global-markets-marches-mondiaux/assets/pdfs/overview-aperçu-eng.pdf>

¹⁷ New Zealand Ministry of Education. 2013. International Student Enrolments in New Zealand 2006-2012.

http://www.educationcounts.govt.nz/_data/assets/pdf_file/0012/115050/Enrolments-of-international-students-2006-2012.pdf

¹⁸ New Zealand Ministry of Education. 2015. Export Education Levy Annual Report. https://www.educationcounts.govt.nz/_data/assets/pdf_file/0013/170122/Export-Education-Levy-Annual-Report-for-2014-15-Attachment-TR15.6250.pdf

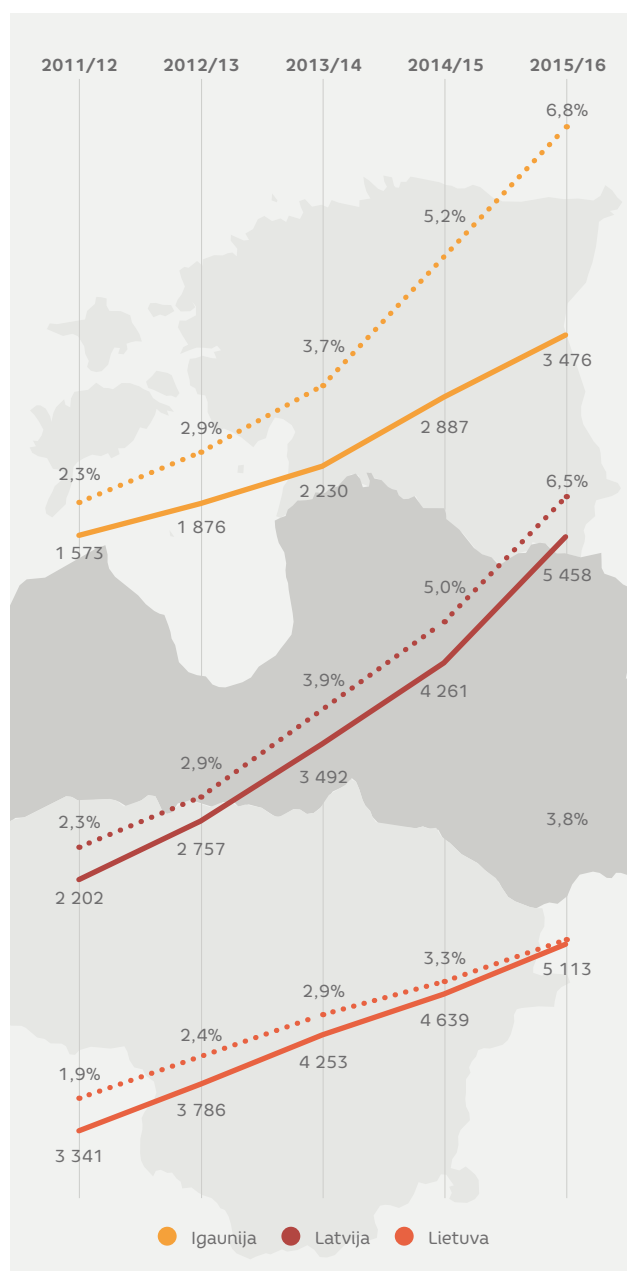
Šīs četras Eiropas Savienības valstis izmanto priekšrocības, ko sniedz to mērogs apvienojumā ar pozitīvu starptautisko valsts tēlu un atzītām izglītības iestādēm. Tās ir ieguvējas, arī pateicoties valsts stratēģijai, kas vērsta uz ārvalstu studentu piesaisti. Piemēram, Vācijas priekšrocība ir gan ļoti spēcīgs un labi finansēts mārketinga mehānisms – Vācijas Akadēmiskās apmaiņas dienests (DAAD), gan nesen izveidotā stipendiju sistēma, kuras mērķis ir piesaistīt labākos vietējos un starptautiskos studentus, kam tiek segta studiju maksa un piešķirta stipendija aptuveni 800 eiro mēnesī (puse tiek segta no publiskajiem līdzekļiem, otra puse – no privāto sponsoru līdzekļiem). Pirmajā darbības gadā (2011.) stipendijas tika piešķirtas vairāk nekā 10 000 studentiem.¹⁹

Tomēr tāpat kā daudzās citās ekonomikas jomās Latvijas galvenie konkurenti starptautiskajā augstākās izglītības tirgū ir tās tuvējie kaimiņi – Igaunija, Lietuva un Krievija – kā arī divas Centrālās un Austrumeiropas valstis – Polija un Čehija. Krievija arī ir sekojusi globālajai tendencei un definējusi starptautisko studentu piesaisti kā prioritāti. 2014. gadā Krievija uzņēma 213 347 starptautiskos studentus (tajā pašā laikā vien 50 642 krievu studenti studēja ārzemēs), no kuriem apmēram trīs ceturtdaļas ir no NVS valstīm (Kazahstāna 2014.gadā bija pirmajā vietā ar 49 000 studentu, tai sekoja Baltkrievija ar 25 000 studentu) un tikai 8 000 no Ķīnas (mazāk nekā 4% no kopskaita).²⁰ Lai arī starptautisko studentu piesaiste ir pasludināta par valsts politiku, Krievijai smagi jānopūlas, lai piesaistītu studentus no valstīm ārpus NVS reģiona; tam par iemeslu ir attālums, valoda un, it īpaši, negatīvais starptautiskais tēls.

Arī Polija un Čehija sāk aktīvāk strādāt ārvalstu studentu piesaistē, apvienojot universitātes un valsts iestādes kopēju mērķu sasniegšanai. Piemēram, 2015. gadā Polijas Zinātnes ministrija publicēja jaunu starptautisku stratēģiju (ar 57,5 milj. EUR budžetu) ar mērķi daudzveidot (šobrīd puse ārvalstu studentu ir no Ukrainas) un dubultot starptautisko studentu skaitu līdz 100 000 studentiem 2020. gadā.²¹

Ārvalstu studenti, kas studējuši grāda vai kvalifikācijas iegūšanai Igaunijā, Latvijā un Lietuvā no 2011./2012. līdz 2015./2016. studiju gadam (kopskaits un % no visu studējošo skaita)

4. attēls

¹⁹ DAAD. 2013. DAAD Strategie 2020. <https://www.daad.de/medien/der-daad/medien-publikationen/publikationen-pdfs/daad-strategie-2020.pdf>

²⁰ UNESCO, 2016. Global Flow of Tertiary Students. Latvija bija 22. populārākais galamērķis Krievijas Federācijas izbraucošajiem studentiem, no kuriem 2014.gadā Latvijā studēja 482.

²¹ Ministry of Science, Poland. 2015. Higher Education Internationalization Programme. http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2015_06/0e4b36f04967151a1c39d67a0f2de543.pdf

Baltijas valstis ir pieredzējušas dažādus pavērsienus ārvalstu studentu piesaistē. Lai arī Lietuvā līdz 2015./2016. akadēmiskajam gadam bija vislielākais absolūtais ārvalstu studentu skaits, tā ir vismazāk konkurētspējīgā Baltijas valsts starptautisko studentu tirgū, būtiski atpaliekot no Igaunijas un Latvijas starptautisko studentu procentuālā skaita ziņā. Lai gan Lietuvas valdība sen ir izvirzījusi mērķi piesaistīt 15 000 līdz 20 000 starptautisko studentu, valsts atbalsta un stratēģijas trūkums nozīmē to, ka Lietuva ir ļoti tālu no mērķa sasniegšanas. Līdz šim lielākā daļa starptautisko studentu (apmēram puse) ir bijusi no Baltkrievijas.

Turpretī Igaunijas pieredze ārvalstu studentu piesaistē ir bijusi daudz veiksmīgāka. Igaunijas valdība bija izvirzījusi mērķi piesaistīt 2 000 ārvalstu studentu līdz 2015. gadam, un tas tika sasniegts jau 2013./2014. studiju gadā. Igaunija ir pievērsusies studentu piesaistei no kaimiņvalstīm: gan Tartu, gan Tallinas universitātes intensīvi tiek reklamētas Somijā, Krievijā un Latvijā (šīs arī ir tās 3 valstis, no kurām ierodas visvairāk ārvalstu studentu), galvenokārt akcentējot savu starptautisko izcilības reputāciju. Papildus šīm trim valstīm Igaunijas mērķa tirgus ir arī Ķīna (aptuveni 20% no visiem pasaules starptautiskajiem studentiem ierodas no Ķīnas) un Turcija, jo liels skaits potenciālo studentu ir ieinteresēti saņemt izglītību Eiropas Savienībā.

Igaunijas panākumi starptautisko studentu piesaistē balstās saskaņotā valdības stratēģijā, kas sākotnēji bija vērsta uz augstākās izglītības internacionalizāciju un konkurētspējas paaugstināšanu (Igaunijas Augstākās izglītības stratēģija 2006.-2015. gadam), kurai sekoja izteikts uzsvars uz Igaunijas augstākās izglītības mārketingu ārzemēs (*Study in Estonia* zīmols kopš 2008. gada).²² Tādējādi valdība atbalstīja Igaunijas universitāšu piedalīšanos nozares pasākumos, mārketinga pasākumu rīkošanu ar vēstniecību starpniecību, sociālo mediju attiecības un citas PR aktivitātes, kā arī piedalīšanos aptaujā *International Student Barometer*.

Iepriekš aplūkotie piemēri iezīmē augstākās izglītības eksporta stratēģijas pamata elementus.²³ Pirmkārt, stratēģija ir jāveido, universitātēm sadarbojoties ar valsti Ekonomikas ministrijas vai Izglītības ministrijas vadībā. Otrkārt, stratēģijā jānosaka galvenie eksporta tirgi, jāformulē vienota augstākās izglītības identitāte un jāapvieno dažādas pieejas – informācija internetā, piedalīšanās starptautiskos izglītības gadatirgos – vienā kopīgā marketinga fondā ārvalstu studentu piesaistei, kā arī jāveic imigrācijas iestāžu un universitāšu sadarbības institucionalizācija.

2. LATVIJAS AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS EKSPORTS

4.attēlā redzams, ka Latvijas universitātes ir sasniegušas līdzīgus panākumus kā Igaunijas kolēģi, kaut arī bez vienotas valsts stratēģijas vai valdības atbalsta.

Latvijas universitātes ir centušās piesaistīt ārvalstu studentus, lai vismaz daļēji kompensētu finanšu līdzekļu iztrūkumu un neapturamo iekšzemes studentu skaita kritumu. Pirmkārt, augstākās izglītības iestādes finansiāli skāra tas, ka studenti sāka tērēt mazāk laika augstākās izglītības iegūšanai, jo lielākā daļa augstākās izglītības programmu tika pārveidotas no četru gadu bakalaura grāda programmām uz Boloņas procesa ieteiktajām trīsgadīgajām programmām. Otrkārt, Latvijas augstskolas piedzīvoja dramatisku studentu skaita lejupslīdi. Lielākais kritums bija 2009. gadā, kad pirmā kursa studentu

skaitis samazinājās par 26%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, un absolūtais studentu skaits Latvijas augstskolās samazinājās par 10%. Pat kopā ar 5 500 pilna laika ārvalstu studentiem, kas tiek iekļauti pētījuma datos, 2015./2016. akadēmiskajā gadā studentu kopskaits Latvijas augstskolās bija par 46 790 studentiem mazāks nekā pirms desmit gadiem. Visbeidzot, kopš 2004. gada vidusskolu absolventi arvien vairāk ir izmantojuši Latvijas dalības Eiropas Savienībā piedāvātās iespējas studēt ārzemēs. 2014. gadā gandrīz 6 300 Latvijas jauniešu studēja ārzemēs, tai skaitā 1 839 Lielbritānijā, 815 Dānijā un 672 Vācijā.²⁴ Turklāt Pasaules Banka ir aplēsusi, ka studentu skaita samazināšanās turpināsies, un 2025. gadā Latvijas augstskolās studēs par 40% mazāk Latvijas studentu nekā 2000. gadā (tātad tikai 36 000 studentu no Latvijas).²⁵

²² Estonian Higher Education Strategy 2006-2015: <http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Estonia/Estonia-Higher-Education-Strategy-2006-2015.pdf> un Study in Estonia: <http://www.studyinestonia.ee/>

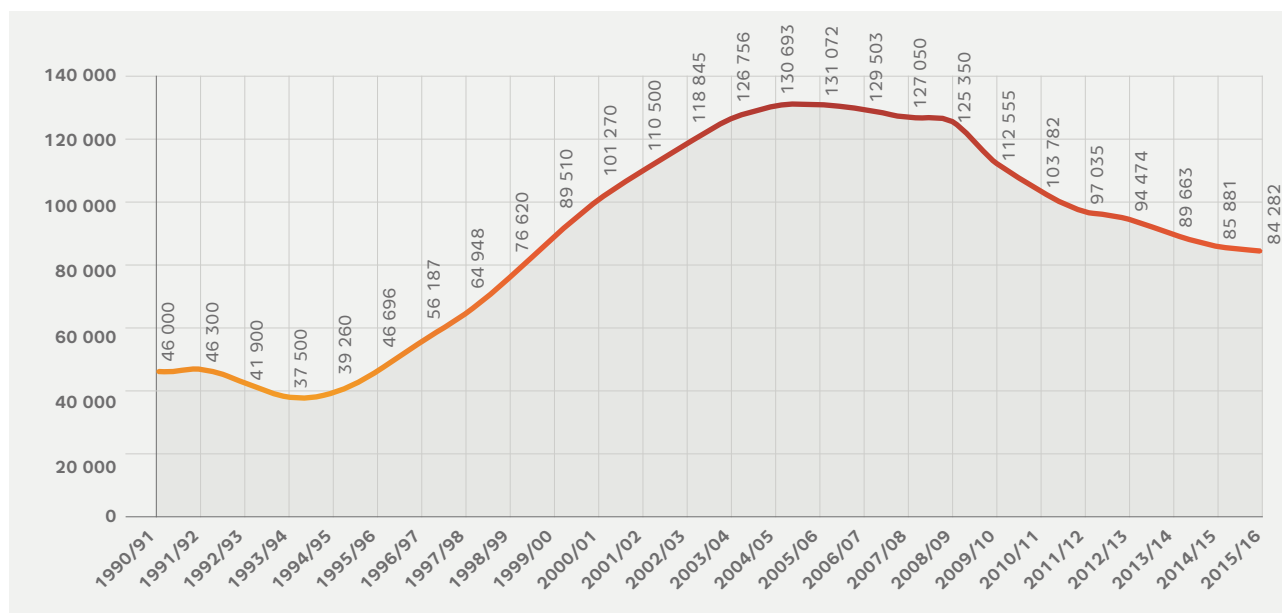
²³ Piemēram: Ireland, Department of Education and Skills. 2016. Irish Educated, Globally Connected. An international education strategy for Ireland 2016-2020: <http://www.education.ie/en/Publications/Policy-Reports/International-Education-Strategy-For-Ireland-2016-2020.pdf>

²⁴ UNESCO 2016. Global Flow of Tertiary Students. <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-student-flow-viz.aspx>

²⁵ Chawla, M. et al. 2007. From red to gray: The 'third transition' of aging populations in Eastern Europe and the Former Soviet Union. The World Bank: Washington, D.C.

Studējošo skaita dinamika Latvijā no 1990./1991. līdz 2015./2016. akadēmiskajam gadam²⁶

5. attēls

5. attēlā redzams, ka studentu skaits Latvijas augstākās izglītības iestādēs strauji pieauga 1990. gadu vidū, kad skolu absolventiem, kas stājās augstskolās, pievienojās kā jaunie, tā profesiju jau apguvušie speciālisti, kas vēlējās pārkvalificēties atbilstoši jaunās tirgus ekonomikas prasībām; it īpaši tas bija vērojams ekonomikas, uzņēmējdarbības un tiesību jomā. Studējošo skaita maksimums tika sasniegts 2005./2006. studiju gadā. Atbilstoši augošajam pieprasījumam tika veidotas gan jaunas studiju programmas, gan izglītības iestādes. 2009. gadā Latvijā bija 60 augstākās izglītības iestādes (to skaits ir sarucis līdz 58 mācību iestādēm 2016. gadā), kas nav neparasti mazai valstij šajā reģionā.²⁷

Krīze studentu uzņemšanā lika vairākām universitātēm uzsākt jaunu studentu meklēšanu ārvalstīs. Latvijā ir četru lielu universitāšu grupa, kas ir apliecinājušas savu spēju veiksmīgi piesaistīt ārvalstu studentus.

2016. gadā Rīgas Stradiņa Universitātē (RSU), kas nodrošina visu profilu medicīnas speciālistu – ārstu, medmāsu, zobārstu, valsts veselības aprūpes speciālistu – apmācību, kā arī gatavo sociālo zinātņu speciālistus un

juristus, ir lielākais ārvalstu studentu īpatsvars (1 918 no 8 059 studentiem, t.i., gandrīz 25% studējošo 2016./2017. akadēmiskajā gadā) visu Baltijas valstu universitāšu vidū. Turklāt RSU ārvalstu studentu īpatsvars ir pat par trīs ceturtdaļām augstāks nekā pasaules top-100 medicīnas universitātēs.²⁸ RSU ir guvusi izcilus panākumus medicīnas studentu piesaistē no visas pasaules, bet jo īpaši no Rietumeiropas: 43% (765) ārvalstu studentu ir no Vācijas, 19% (350) no Zviedrijas un 9% (154) no Norvēģijas. RSU ārvalstu studenti ir no 56 dažādām valstīm.²⁹

RSU ir izmantojusi priekšrocības, ko noteica vairākas ilgtermiņa tendences pasaules un, jo īpaši, Eiropas medicīnā. Pirmkārt, Vācijā un Skandināvijas valstīs ir strikti ierobežots studiju vietu skaits medicīnas programmās. Daudzi tūkstoši reflektantu piesakās medicīnas studijām, bet netiek uzņemti. Tā vietā, lai izvēlētos citu studiju programmu vai mēģinātu iestāties tajā pašā pēc gada, arvien vairāk reflektantu izvēlas studēt medicīnu citur Eiropā. Tajā pašā laikā aug pieprasījums pēc medicīnas speciālistiem, jo Eiropas sabiedrība turpina novecot un Eiropas Savienība 2009. gadā ir ieviesusi stingrākus medicīnas darbinieku darbalaika ierobežojumus.

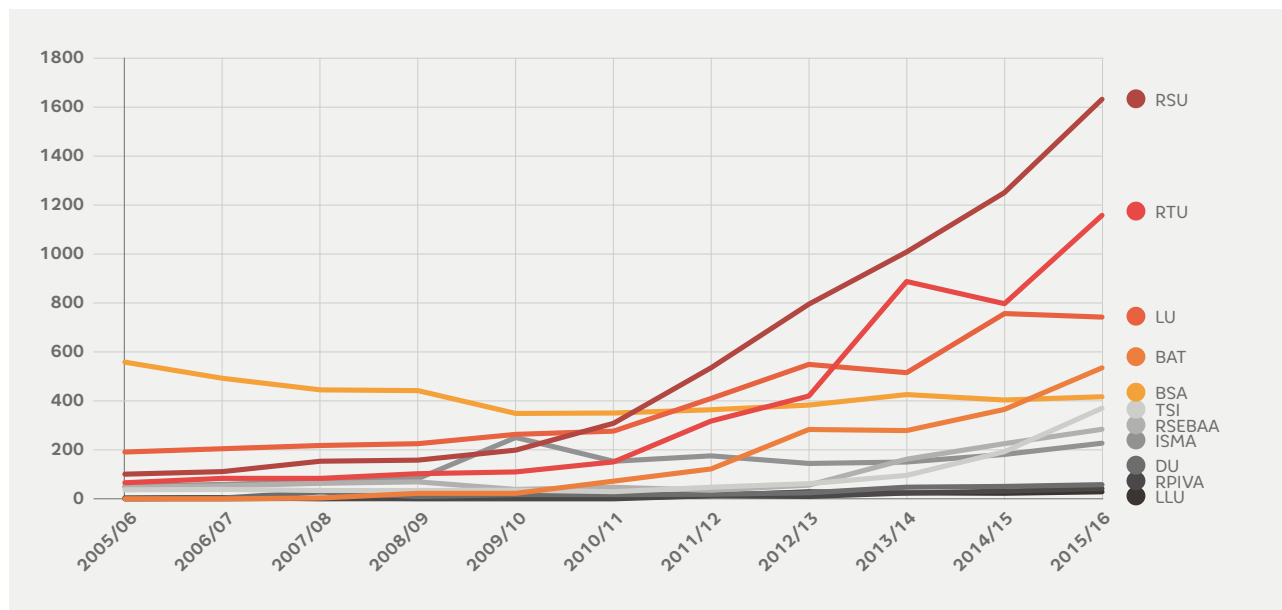
²⁶ LR Izglītības un zinātnes ministrija. 2016. Pārskats par Latvijas Augstāko Izglītību 2015.gadā. Galvenie statistikas rādītāji. http://www.izm.gov.lv/images/izglitiba_augst/Parskats_2015.pdf

²⁷ Zane Cunska ir aprēķinājusi, ka šie rādītāji atbilst 27 augstākās izglītības iestādēm uz vienu miljonu iedzīvotāju, salīdzinot ar 29 uz vienu miljonu iedzīvotāju Igaunijā, un 32 uz vienu miljonu iedzīvotāju Dānijā. Tomēr Cunska norāda, ka šāds rādītājs parasti ir daudz zemāks lielākās valstīs – autore min 14 augstākās izglītības iestādes uz vienu miljonu iedzīvotāju ASV, 15 – Lielbritānijā, 8 – Vācijā. Cunska, Z. 2009. Tertiary education enrolment trends and projections in Latvia. Joint Eurostat/UNECE Work Session on Demographic Projections. 28-30 April 2010, Lisbon, Portugal.

²⁸ Rīgas Stradiņa universitāte. 2016. Ārvalstu studentu statistika. <http://www.rsu.lv/fakultates/arvalstu-studentu-nodala/arvalstu-studentu-statistika>

Starptautisko studentu skaita dinamika lielākajās Latvijas augstskolās no 2005./2016. līdz 2015./2016. studiju gadam³⁰

6. attēls

Rīgas Tehniskā universitāte (RTU) aiz RSU ir vienīgā starp pārējām Latvijas augstskolām, kas ir piesaistījusi vairāk nekā 1000 ārvalstu studentu, kas studē grāda iegūšanai (1 141 students 2015./2016. studiju gadā jeb 8% no visiem pilna laika studentiem).³¹ Rezultātā RTU piedzīvotā studentu skaita lejupslīde bija salīdzinoši neliela, un 2014. gadā RTU pārspēja Latvijas Universitāti studentu skaita ziņā. RTU galvenokārt studē ārvalstu studenti no Āzijas un NVS valstīm (Indija un Uzbekistāna ir lielākie tirgi). Vairāk nekā 40 studiju programmu vidū populārākās ir Inženierekonomikas un vadības fakultātes piedāvātās studiju programmas (galvenokārt ar specializāciju sociālajās zinātnēs), kaut gan daudzi studē arī datorzinātņu un informācijas tehnoloģiju programmās, kā arī inženierzinātņu un tehnoloģiju programmās, ar kurām RTU ir pazīstama vislabāk.

Salīdzinot ar RSU un RTU, Latvijas Universitāte (LU) ir daudz lēnāka ārvalstu studentus piesaistīt. Tas daļēji skaidrojams ar daudzu Latvijas Universitātes studiju programmu humanitāro ievirzi (vēsture, filozofija,

pedagoģija u.t.t.), jo tās ir mazāk pievilcīgas ārvalstu studentiem. LU medicīnas studiju programmas ir apliecinājušas to augošo pievilcību, un 2015./2016. studiju gadā LU uzņēma gandrīz 800 pilna laika ārvalstu studentus medicīnas un citās programmās.

Biznesa augstskola Turība (BAT) ir Latvijas lielākā privātā biznesa augstskola ar specializāciju uzņēmējdarbības vadības, jurisprudences, tūrisma un citās uz komerciju orientētās studiju programmās. BAT tika izveidota 1993. gadā, atbildot augošajam pieprasījumam pēc biznesa studiju programmām. BAT bija viena no pirmajām augstskolām, kas izveidoja stratēģiju ārvalstu studentu piesaistei, un šobrīd tai ir plašs sadarbības tīkls un pieredze gan Dienvidaustrumāzijas reģiona valstīs, gan NVS. 2016./2017. studiju gada sākumā BAT uzņēma studentus no 35 dažādām valstīm. Turklāt BAT ir nospraudusi ambiciozu mērķi 2020./2021. studiju gadā sasniegt 30% ārvalstu studentu īpatsvaru (salīdzinot ar 8,8% 2014./2015. studiju gadā).

³⁰ LR Izglītības un zinātnes ministrija. 2016.

³¹ Rīgas Tehniskā universitāte. 2016. Skaitļi un fakti. <http://www.rtu.lv/lv/universitate/skaitli-un-fakti/studejoso-skaitis>

Augstākās izglītības eksporta ekonomiskā nozīme

Augstākās izglītības eksports nodrošina ievērojamu finansiālu piensumu Latvijas tautsaimniecībai.³² Starptautisko studentu studijas pārsvarā tiek finansētas no ģimenes resursiem (77%) un/vai studentu pašu personīgajiem uzkrājumiem (35%), un/vai no studiju kredīta, kas ņemts izcelsmes valstī pirms došanas uz Latviju (17%).

Tiešo tautsaimniecības ieguvumu, ko nodrošina starptautiskie studenti, veido studiju maksas, mājokļa izdevumi, citi dzīvošanas izdevumi, kā arī tūristi, kas viesojas Latvijā, lai apciemotu starptautiskos studentus. 2015./2016. studiju gadā starptautiskie studenti samaksājuši 28 milj. EUR studiju maksu Latvijas augstskolās. Ārvalstu studenti dzīvo kopmītnēs vai privātajā sektorā īrētos dzīvokļos. Augstāka pirkatspēja nosaka to, ka 83% ES un Norvēģijas studentu dzīvo īrētos mājokļos, par ko vidēji gadā maksā 4 332 EUR, salīdzinot ar studentiem no NVS un Gruzijas (2 338 EUR) un citām valstīm (2 892 EUR). Katrs ārvalstu students vidēji gadā tērē 3 696 EUR citiem izdevumiem. Ārvalstu studenti piesaista Latvijai arī ievērojamu tūristu skaitu. Studējošo radi un draugi vienas vizītes laikā uzturas Latvijā vidēji četras dienas, un katrs viesis vienā apmeklējuma reizē iztērē 405 EUR. Gadā tas kopumā veido 6,1 milj. EUR.

Saliekot kopā šos izdevumus, ārvalstu studenti 2015./2016. studiju gadā iztērējuši 73 milj. EUR. Augstākajai izglītībai ir arī nozīmīgs multiplikatora efekts, jo starptautiskie studenti rada un stimulē pieprasījumu pēc mājokļu, ēdināšanas, izklaides, tirdzniecības un tūrisma pakalpojumiem. Aprēķinot augstākās izglītības pievienoto vērtību, izmantojot četrus OECD multiplikatorus, augstākās izglītības kopējā ietekme uz Latvijas tautsaimniecību ir 148 milj. EUR (0,61% IKP).³³

Valdība iekasē ievērojamu daļu šo izdevumu nodokļu veidā – no PVN un citiem nodokļiem. Vidējie nodokļu ieņēmumi Latvijā ir 28% no IKP, tātad ārvalstu studenti gadā tiešā veidā iemaksā 20 milj. EUR valsts budžetā. Starptautisko studentu tēriņi nozīmē arī jaunas darba vietas Latvijas tautsaimniecībā. Aprēķini par Latviju rāda, ka ik 10 ārvalstu studenti Latvijā nodrošina 2,7 darba vietas, t.i., kopumā – 1 474 darba vietas 2015./2016. studiju gadā.

Jāatzīmē, ka arī īstermiņa studenti – galvenokārt Erasmus programmas apmaiņas studenti – kuri studē vienu vai divus studiju semestrus Latvijā, sniedz savu ieguldījumu Latvijas tautsaimniecībā tāpat kā citu apmaiņas programmu studējošie, īstermiņa valodas kursu studenti un dažādu studiju grupu dalībnieki no ASV un Eiropas valstīm, kas ierodas Latvijā īstermiņa mācību ekskursijās. Šis pētījums pievēršas ārvalstu studentiem, kas studē grāda vai kvalifikācijas iegūšanai, tāpēc aprēķinos nav iekļauti šie papildu dati, lai gan ir skaidrs, ka tas pievienotu vēl vairākus miljonus eiro augstākās izglītības eksporta īpatsvaram IKP.

Ārvalstu studenti nenoliedzami sniedz nozīmīgu ieguldījumu Latvijas ekonomikā, palielinot valsts ieņēmumus. Tādējādi augstākās izglītības eksporta nozarei būtu jāatrodas Ekonomikas ministrijas pārziņā. Tas dotu iespēju ciešākai sadarbībai starp valdību un universitātēm, ļautu efektīvāk apkopot atbilstošus statistikas datus, un izveidot ilgtspējīgu nozares izaugsmes un attīstības stratēģiju.

³² Avers, D., Gubins, S. 2016. Augstākās izglītības eksporta ekonomiskā nozīme un ietekme Latvijā. Rīga: Domnica Certus. <http://certusdomnica.lv/agenda/augstakas-izglitibas-eksporta-ekonomiska-nozime-un-ietekme-latvija/>

³³ OECD multiplikators izglītības izdevumiem ir 1,6147; nekustamajam īpašumam 2,2224; mazumtirdzniecībā 2,3007 (ar pieņēmumu, ka lielāka daļa "citu izdevumu" ir mazumtirdzniecības nozarē); tūrisma nozarē 2,5306.

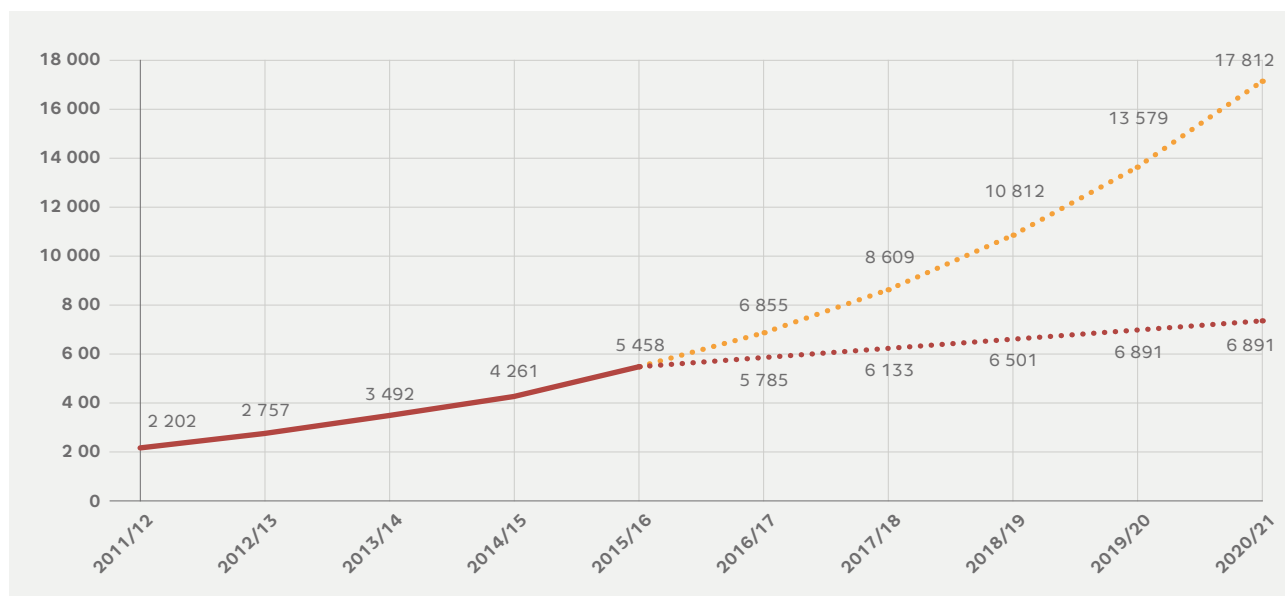
3. IZAUGSMES STRATĒGIJAS

Latvija un Igaunija ir Baltijas valstu līderi ārvalstu studentu piesaistē. Ja Igaunijas izaugsme ir valdības un universitāšu rūpīgas un koordinētas plānošanas rezultāts, tad Latvijas izaugsme balstās lielākā vai mazākā mērā izolētās un savstarpēji nekoordinētās vadošo universitāšu

aktivitātēs.³⁴ Koordinēta pieeja, balstīta kopīgi izstrādātā stratēģijā, nenoliedzami veicinātu ātru un ilgtspējīgu ārvalstu studentu skaita pieaugumu, kā tas ir bijis Igaunijas, Austrālijas, Jaunzēlandes, Lielbritānijas un citu starptautiskās izglītības tirgū vadošo valstu gadījumā.

Prognoze: ārvalstu studentu skaits Latvijas augstskolās un koledžās

7. attēls

7.attēlā iezīmēti divi ārvalstu studentu skaita pieauguma scenāriji nākamā piecu gadu laikā. Pirmais, konservatīvais scenārijs balstīts OECD aplēsēs, ka starptautiskās izglītības pieaugums pasaulē nākamā desmit gadu laikā būs 6% gadā. Tādā gadījumā Latvijā studējošo ārvalstu studentu skaits pieaugtu līdz 7300 studentiem 2020./2021. studiju gadā. Otrā, pozitīvā scenārija gadījumā, turpmākos piecus gadus saglabājoties pašreizējam pieauguma tempam, kas ir 25,6% gadā, ārvalstu studentu skaits Latvijā sasniegs pāri par 17 000 studējošo 2020./2021. studiju gadā. Tas nozīmētu 250 milj. EUR tiešo ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību (vai kopīgu 500 milj. EUR tiešo un netiešo ietekmi) un apmēram 65 milj. EUR tiešo nodokļu ieņēmumu. Lai arī ir maz ticams, ka Latvijas augstskolas spēs saglabāt tik augstus izaugsmes rādītājus salīdzinoši īsā laika posmā, tomēr izaugsme būs daudz augstāka par prognozēto globālo 6% rādītāju, pateicoties tam, ka Latvijas galvenie mērķa tirgi (NVS, Dienvidaustrumāzija un Rietumeiropas medicīnas studenti) ir daži no visstraujāk

augošajiem globālajiem tirgiem. Pēc piesardzīgām aplēsēm ārvalstu studentu skaits būs dubultojies līdz pat 11 000 vai vairāk tuvāko piecu gadu laikā.

Administratīvo, dzīves apstākļu un izglītības kapacitātes jautājumu risināšana ir galvenie soļi, kas veicami, lai atbalstītu Latvijas starptautiskās izglītības eksportu. Šo uzdevumu jāaplūko kā divus būtiskus starptautisko studiju procesa posmus:

1. administratīvā kapacitāte (pieteikšanās studijām un lēmuma pieņemšanas process);
2. studijas un dzīves apstākļi.

Pirmais procesa posms nosaka otro, ja potenciālais students vispār apsver Latviju kā iespēju, un atkarībā no tā, cik viegls ir šis posms, reflektanta pieteikumam var sekot ierašanās studēt. Otrais posms attiecas uz ārvalstu studentu studiju un dzīves apstākļu kvalitāti.

³⁴ Izņēmums ir 2011. gadā dibinātā Augstākās Izglītības Eksporta Apvienība, kas apvieno vairākas Latvijas augstskolas ar mērķi sadarboties ar valsts institūcijām un veicināt Latvijas augstākās izglītības eksportu.

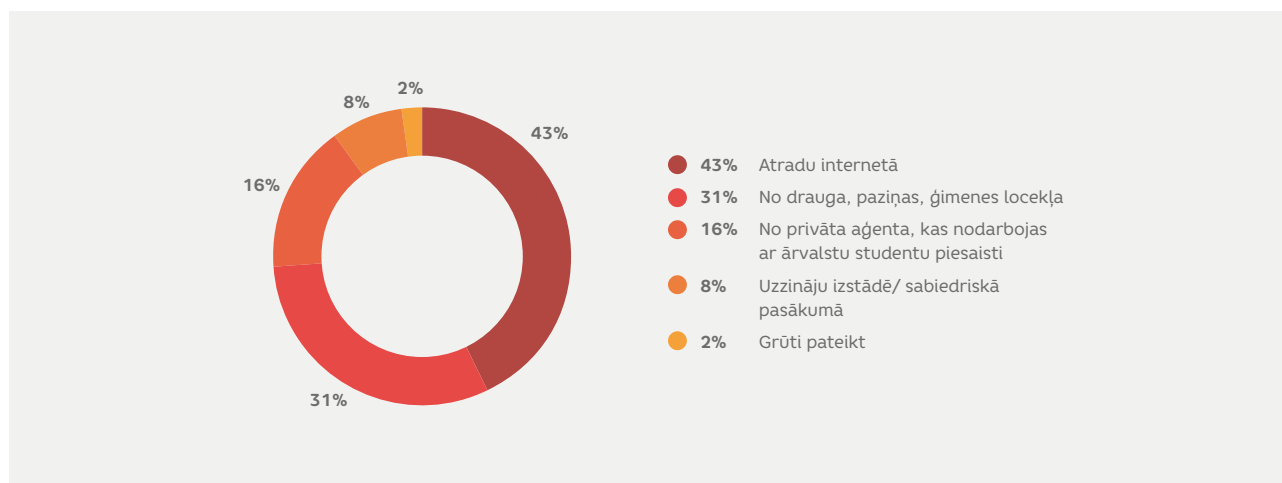
Administratīvā kapacitāte

Kādā veidā reflektanti izvēlas studijas Latvijā? CERTUS un SKDS 2016.gadā veiktās ārvalstu studentu aptaujas dati liecina, ka populārākais veids, kā ārvalstu studenti izvēlējušies studijas kādā no Latvijas augstskolām, ir internetā iegūstamās informācijas izvērtēšana. 43% no aptaujātajiem studentiem (līdz pat 53% ES valstu un Norvēģijas studentu) apliecina, ka izmantojuši internetu, lai izvēlētos universitāti un studiju programmu. Vēl trešdaļa studentu ir dzirdējuši par Latviju un izvēlēto

studiju programmu no draugiem un radniekiem, un, var pieņemt, ka arī šie studenti tālākai studiju iespēju izpētei izmantojuši internetu. Tikai 16% studentu izmantojuši aģenta pakalpojumus (10% no ES valstu un Norvēģijas studentiem pretstatā 20%, kas nāk no citām pasaules daļām), un 8% atklājuši sev Latviju, noklausoties publiskas prezentācijas (kaut gan 15% NVS valstu studenti par Latviju ir uzzinājuši tieši šādā veidā).

“Kur Jūs atradāt nepieciešamo informāciju par studijām izvēlētajā augstskolā Latvijā?”³⁵

8. attēls

Interneta lietošana ar katru gadu tikai pieaug, tāpēc nav apstrīdams, ka efektīva interneta izmantošana ir būtiska studentu piesaistē. RSU, RTU, BAT ir izveidojušas izcilas interneta mājaslapas ārvalstu studentu vajadzībām. Diemžēl to nevar teikt par Latvijas valsts interneta mājaslapām, kas domātas ārvalstu studentiem.

2016.gada novembrī studiju iespējas Latvijā vēl aizvien atspoguļo divi samērā neskaidri un konkurējoši interneta portāli *Study in Latvia* (studyinlatvia.eu un studyinlatvia.lv).³⁶ Tas nenoliedzami ietekmē Latvijas augstākās izglītības nozares konkurētspēju, jo tikai koordinēts un saskaņots studiju iespēju atspoguļojums internetā varētu paaugstināt tik nelielas valsts kā Latvijas atpazīstamību un pievilcību, kurai, salīdzinot ar kaimiņos esošajām Dāniju un Zviedriju, nepieciešams pielikt daudz

vairāk pūļu, lai izveidotu pozitīvu tēlu. Atzīstams piemērs ir Igaunija, kur interneta portāls *Study in Estonia* reklamē septiņas universitātes, kurās tiek piedāvātas studiju programmas angļu valodā, izmantojot vienotu Igaunijas zīmolu. Jāatzīmē fakts, ka informācija abos minētajos Latvijas interneta portālos ir tikai angļu valodā. *Study in Estonia* turpretim piedāvā informāciju arī krievu un somu valodā, tādēļ ka Igaunijas augstskolas ir identificējušas mērķa tirgu un vēršas ar reklāmas materiāliem nepastarpināti un tieši pie šo valstu studentiem.

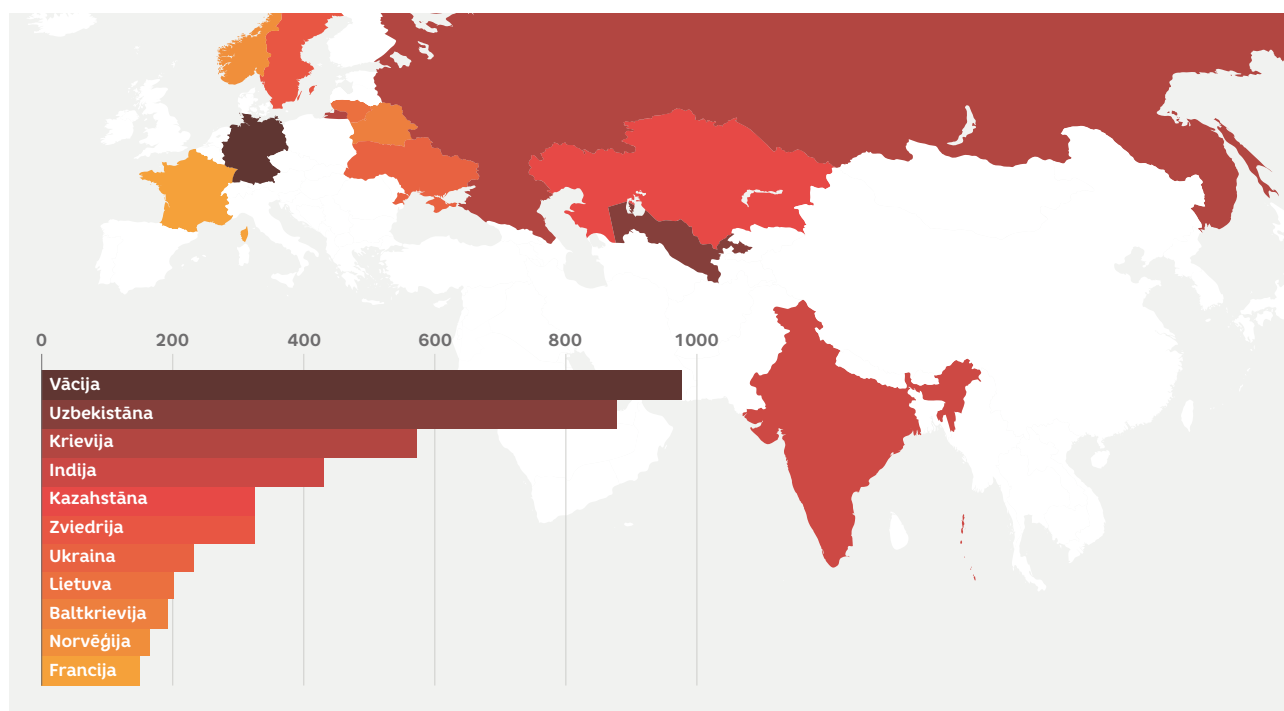
Tāpat Latvijas augstskolu publiskajiem un privātajiem partneriem, kas īsteno ārvalstu studentu piesaisti, būtu jāvienojas par primārajiem mērķa tirgiem. Igaunija koncentrē pūliņus studentu piesaistei no Latvijas, Somijas, Krievijas un Ķīnas.

³⁵ SKDS. 2016. Ārvalstu studentu aptauja par studijām un dzīvi Latvijā. Rīga: SKDS.

³⁶ Mājaslapu www.studyinlatvia.lv administrē Valsts Izglītības attīstības aģentūra (VIAA), bet www.studyinlatvia.eu – Akadēmiskās informācijas centrs (AIC).

Top-10 ārvalstu studentu pārstāvētās valstis 2015./2016. akadēmiskajā gadā Latvijas augstskolās

9. attēls

Saskaņā ar pašreizējiem studentu uzņemšanas datiem (skat. 9.att.) šķiet loģiski būtu pieņemt, ka Latvijai jāpievērš uzmanība trim valstu grupām: (1) Vācija un Ziemeļvalstis;³⁷ (2) Krievija, Uzbekistāna, Kazahstāna; (3) Indija un Šrilanka. Pirmās valstu grupas studenti turpinās lūkoties pēc medicīnas izglītības iespējām Latvijā. Otrās grupas valstu vidū Krievijā ir daudz studentu, kas meklē iespējas iegūt izglītību ārzemēs, bet Uzbekistānas studenti jau veido otro lielāko ārvalstu studentu grupu Latvijā, turklāt var prognozēt, ka ārzemēs studēt gribētāju skaits varētu pieaugt, jo šajā valstī tiek prognozēts otrs lielākais (aiz Šrilankas) mājsaimniecību ienākumu pieaugums nākamā desmit gadu laikā.³⁸ Turpretim paredzams, ka Indijā 2025.gadā būs lielākais skaits iedzīvotāju vecuma grupā no 18 līdz 22 gadiem, apsteidzot Ķīnu (kur jauniešu vecuma grupas iedzīvotāju skaits strauji samazinās).

Kad ir zināms, *kādā veidā* studenti izvēlas studēt Latvijā, tikpat svarīgi ir apzināties, *kāpēc* viņi izvēlas Latviju. 10. attēlā atspoguļoti galvenie faktori, kas mudinājuši studentus izvēlēties studijas Latvijas augstskolās.

Latvijas kā ES dalībvalsts statuss (64%), starptautiski atzīts diploms (45%) un labāka augstākās izglītības kvalitāte nekā izcelsmes valstī (26%) skaidri norāda ārvalstu studentu motivāciju, un tas ir jāuzsver viscaur komunikācijas procesā. Minētajiem faktoriem seko samērīgas dzīvošanas izmaksas (51%) un salīdzinoši zema studiju maksa (38%). Tai pašā laikā respondentu atbildes liecina, ka Latvijai vajadzētu veicināt valsts tēla popularizēšanu (20%), kā arī paaugstināt izglītības sistēmas reputāciju (18%). Tādējādi 2016.gada aptaujas rezultāti atkārti līdzīga pētījuma 2014.gada aptaujas datus, kuri liecināja, ka ārvalstu studentus Latvijā piesaista zema studiju maksa (43%), labas studentu atsauksmes (33%) un augsta izglītības kvalitāte (30%).³⁹

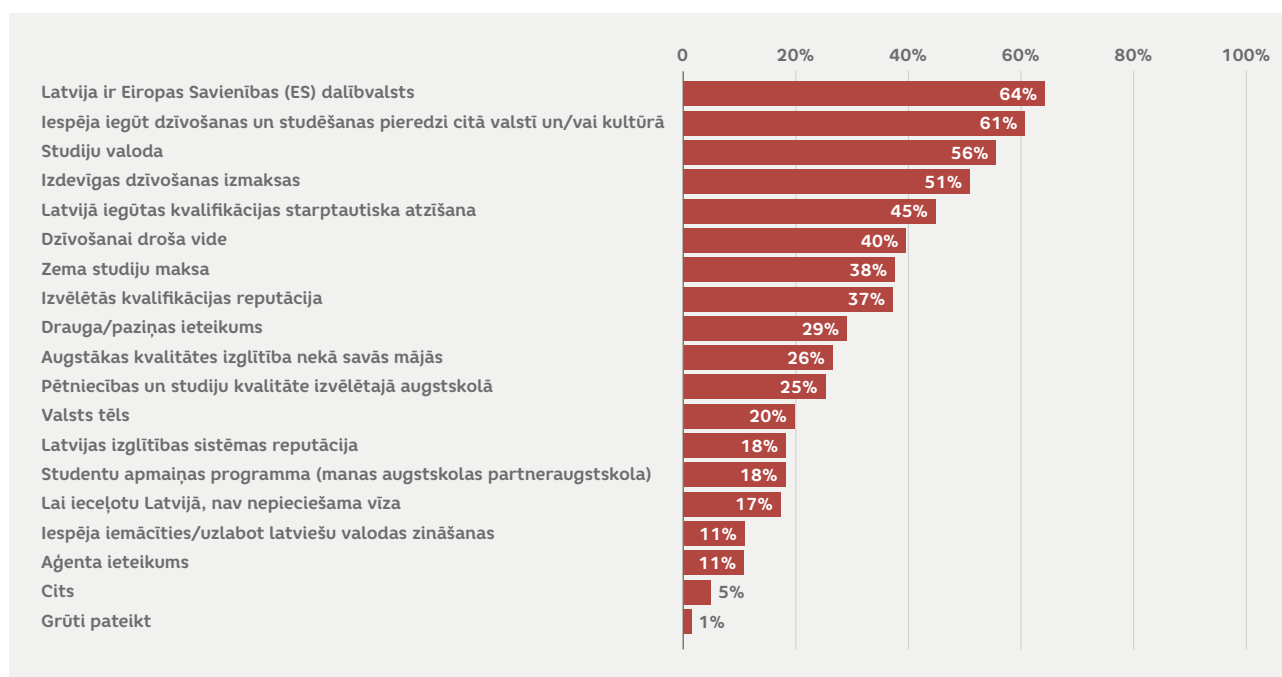
³⁷ Kā norāda UNESCO, pastāv tendence, ka studenti tiecas palikt tajā pašā reģionā, lai samazinātu ceļošanas izmaksas, kā arī kultūras līdzību dēļ. Tādā gadījumā Rīga ir piemērota gan Rietumeiropas studentiem (it īpaši Vācijas un Ziemeļvalstu pārstāvjiem), gan studentiem no valstīm, kas atrodas uz austrumiem no Latvijas.

³⁸ British Council. 2015. The shape of international education to 2025. London: British Council

³⁹ Kārklīņa, I. 2014. Latvijā studējošo saliedētības veicināšana un ārzemju studentu diskriminēšanas mazināšana. Rīga: GFK. KPMG 2011.gada pētījums uzrāda līdzīgus datus. KPMG. 2011. Metodoloģija augstākās izglītības eksportspējas novērtējumam un rekomendāciju izstrādei: http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/file/VKanc_Metodo_Augst_izgl_eksportsp_un_novertej_un_rekomend_izstrade_2011.pdf

“Kādi bija galvenie iemesli, kāpēc izvēlējāties Latviju?”⁴⁰

10. attēls

Iegūtie dati norāda arī uz to, ka Krievija un Baltkrievija, kuras nav ES dalībvalstis, nav Latvijas tiešie konkurenti. ES dalībvalsts statusa un zemo izmaksu ziņā Latvijas vistiešākie konkurenti ir kaimiņvalstis Igaunija un Lietuva.

Kad potenciālie studenti ir izvēlējušies augstākās izglītības iestādi, seko pieteikšanās process. Tas ietver divus posmus: (1) pieteikšanās izvēlētajā augstskolā un iepriekš iegūtās izglītības atzīšana; (2) pieteikšanās vīzai.

Nepastāv vispārēja centralizēta ES diplomu atzīšanas sistēma – dalībvalstis pašas pieņem lēmumu, kādai ir jābūt diplomu atzīšanas procedūrai.⁴¹ Pamatā ir divi diplomu atzīšanas modeļi. To var veikt centralizēti (kā tas ir Latvijas gadījumā, kur šo uzdevumu īsteno Akadēmiskās informācijas centrs) vai decentralizēti, šo uzdevumu deleģējot universitātēm (kā tas notiek, piemēram, Lielbritānijā, Dānijā, Norvēģijā un Somijā). Decentralizācija nozīmē ātrāku un konsekventāku lēmumu pieņemšanu, un valdībai būtu jāizskata iespēju izmantot arī otro modeli Latvijā kā pilotprojektu četrās Latvijas lielākajās augstskolās, kas ir apliecinājušas savu vēlmi un spēju veiksmīgi piesaistīt ārvalstu studentus.

Ārvalstu studentiem vienlīdz būtiski ir gan tas, cik ātrs un viegls ir vīzas iegūšanas process, gan iespēja pēc studiju beigām pietiekoši ilgi palikt valstī, lai atrastu darbu. Vīzu procedūras tiešā veidā ietekmē valsts spēju piesaistīt ārvalstu studentus. Piemēram, Britu Padome ir konstatējusi, ka stingrāka vīzu režīma ieviešana, ko īstenoja Lielbritānijas konservatīvo valdība, atspoguļojās ārvalstu reflektantu skaita sarukumā.⁴²

Šobrīd Latvijā spēkā esošā vīzu izsniegšanas procedūra paredz, ka pēc tam, kad ir saņemta oficiāla apstiprinājuma un ielūguma vēstule no izvēlētas universitātes, students tuvākajā Latvijas vēstniecībā vai konsulatā iesniedz pilnu dokumentu paketi uzturēšanās atļaujas saņemšanai, kurā ietilpst izziņa par iztikas līdzekļiem (11.att. dati liecina, ka šis ir visgrūtāk iegūstamais dokuments), izziņa par dzīvesvietu uzņemošajā valstī, kā arī dokuments par vīzas nodevas samaksu (ātrāka dokumentu izskatīšana par augstāku maksu). Maģistrantūras un doktorantūras studentiem vīzas saņemšanai ir paredzēti maksas atvieglojumi.

⁴⁰ SKDS. 2016. Ārvalstu studentu aptauja par studijām un dzīvi Latvijā. Rīga: SKDS.

⁴¹ Recognition of Academic Diplomas. http://europa.eu/youreurope/citizens/education/university/recognition/index_en.htm

⁴² British Council. 2015. The shape of international education to 2015. London: British Council.

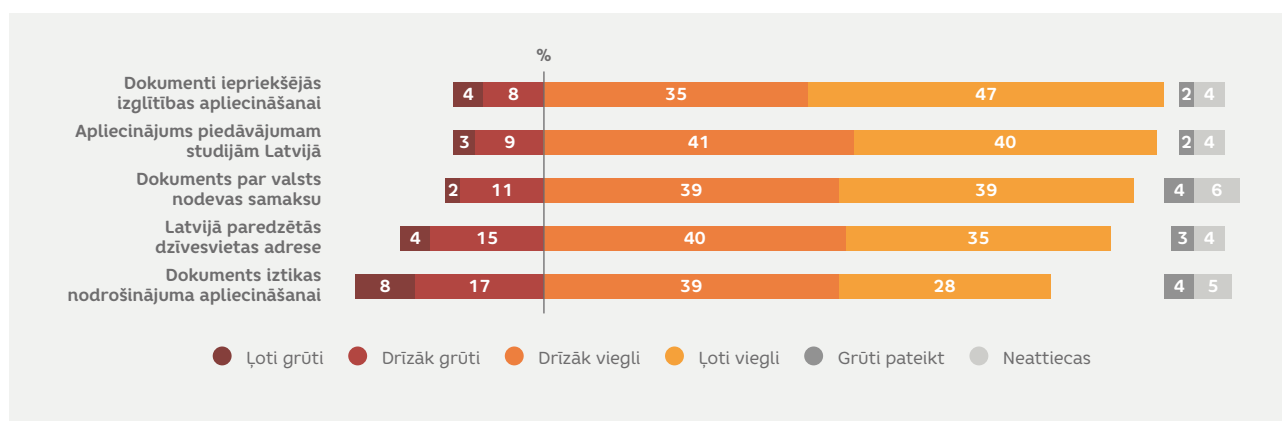
Daudziem studentiem visapgrūtinošākā un sarežģītākā procesa daļa ir prasība ierasties uz personīgu interviju Latvijas vēstniecībā vai konsulatā, turklāt jāpatur prātā, ka Latvijai ir samērā neliels diplomātisko pārstāvniecību tīkls, salīdzinot ar lielākajām Eiropas valstīm. Tā kā nav nekādu iespēju apiet šo prasību (un tā ir nepieciešama uzturēšanās atļaujas saņemšanai), ir saprotams, ka ciešāka sadarbība starp universitātēm, Latvijas Ārlietu ministriju un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi

(PMLP) ļautu iestādēm veikt plānošanu un iesaistīt vairāk darbinieku, kas varētu strādāt ar vīzu jautājumiem gan diplomātiskajās misijās ārvalstīs, gan Rīgā reflektantu pieteikumu saņemšanas intensīvākajā periodā (pavasārī un vasarā).

Kad šie šķēršļi ir pārvarēti un studenti ir ieradušies Latvijā, kā studenti novērtē studiju vidi un dzīves apstākļus?

Vīzas iegūšanas prasību izpildes vērtējums. "Lūdzu, novērtējiet, cik grūti vai viegli Jums bija izpildīt zemāk minētās prasības/ sagādāt nepieciešamos dokumentus vīzas iegūšanai?"⁴⁴

11. attēls

Studiju un dzīves apstākļi

Abi šie elementi mēdz būt savstarpēji saistīti. Studenti ideālā gadījumā meklē gan labas augstskolas, gan interesantu pilsētu un dzīvesvidi.

12.attēls parāda, ka pozitīvi tiek vērtētas gan universitātes, gan dzīves kvalitāte. Tikai 10% aptaujāto negatīvi vērtē akadēmiskās studiju programmas, 12% - akadēmisko personālu un 14% - administratīvos darbiniekus. 80% ārvalstu studentu ir apmierināti ar kopējo dzīves kvalitāti Latvijā, lai gan kopējais tolerances līmenis, ar ko viņiem nākas saskarties, tiek vērtēts daudz zemāk.

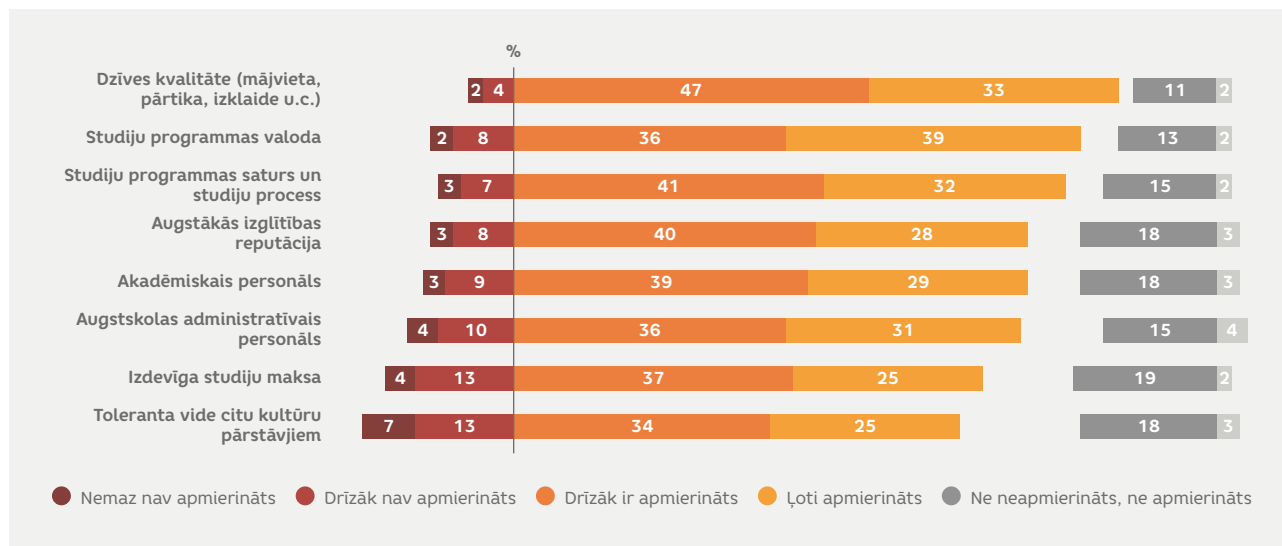
Pašreiz universitāšu materiāli tehniskā bāze un personāls ir atbilstošs un spēj apmierināt esošo ārvalstu studentu skaitu. Iespējams, tas nav nekāds pārsteigums, jo tikai pirms desmit gadiem Latvijā bija par 46 000 studējošo vairāk, tas nozīmē, ka pašreizējai materiāli tehniskajai bāzei ir neizmantojama kapacitāte. Turklāt no ES fondiem tiek finansēti doktorantūras studenti (no 2017.gada tiks piešķirtas arī pēc doktorantūras pētniecības stipendijas), kā rezultātā izveidojusies nozīmīga akadēmisko talantu kopa, ar kuru universitātes var rēķināties.

⁴³ SKDS. 2016. Ārvalstu studentu aptauja par studijām un dzīvi Latvijā. Rīga: SKDS.

⁴⁴ Salīdzinājumam 2014.gadā 86% ārvalstu studenti Austrālijas universitātēs bija apmierināti ar studiju kvalitāti. Australian Government Department of Education and Training. 2015. International Student Survey 2014. <https://internationaleducation.gov.au/research/research-papers/Documents/ISS%202014%20Report%20Final.pdf>

Apmierinātība ar studiju un dzīves apstākļiem. “Lūdzu, novērtējiet savu apmierinātību ar šiem faktoriem, kas saistīti ar Jūsu studijām un dzīves apstākļiem.”⁴⁵

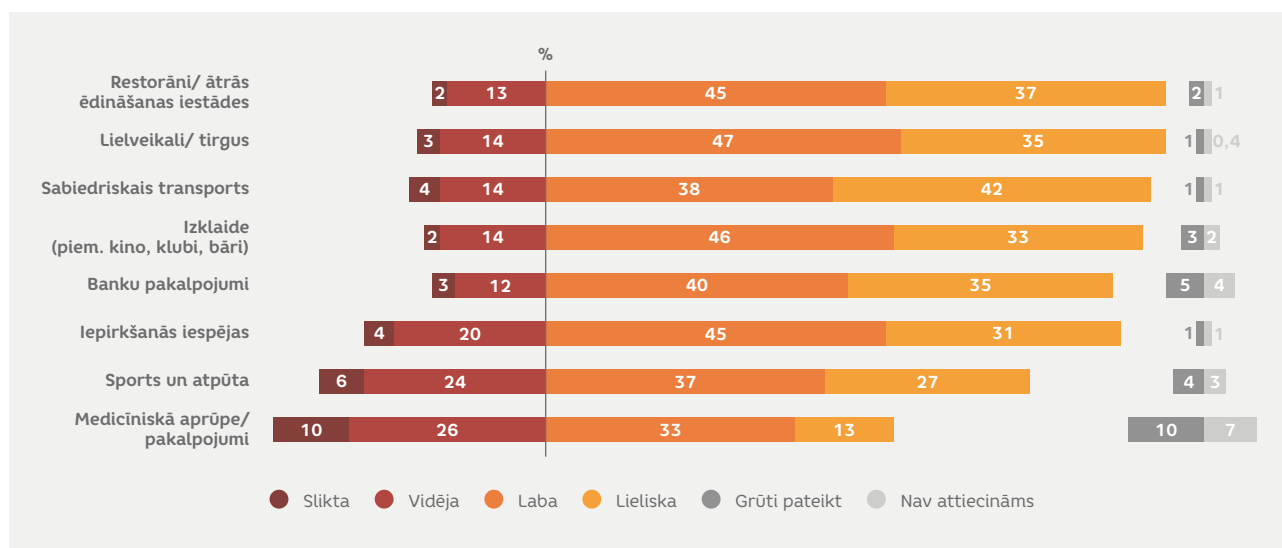
12. attēls

Sadzīves apstākļu kvalitātes novērtējums.

13. attēls

“Lūdzu, novērtējiet šādu elementu kvalitāti tajā Latvijas pilsētā, kurā šobrīd dzīvojat!”⁴⁶

⁴⁵ Indeks aprēķināts, no pozitīvo vērtējumu īpatsvara atņemot negatīvo vērtējumu īpatsvaru, turklāt vērtējumu “ļoti apmierināts” un “nemaz nav apmierināts” īpatsvars reizināts ar 1, bet vērtējumu “drīzāk ir apmierināts” un “drīzāk neapmierināts” - ar 0.5. Indeksa vērtības var būt robežās no -100 (gadījumā, ja visi respondenti snieguši negatīvu vērtējumu) līdz 100 (gadījumā, ja visi respondenti snieguši pozitīvu vērtējumu). Atbildes “ne apmierināts, ne neapmierināts”, “grūti pateikt”, aprēķinot indeksu, netiek ņemtas vērā. SKDS. 2016. Ārvalstu studentu aptauja par studijām un dzīvi Latvijā. Rīga: SKDS.

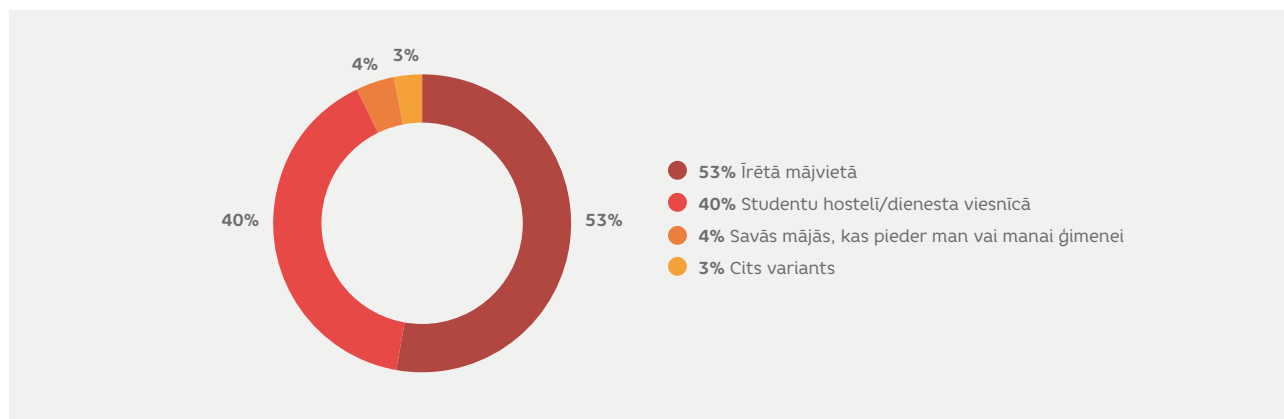
⁴⁶ SKDS. 2016. Ārvalstu studentu aptauja par studijām un dzīvi Latvijā. Rīga: SKDS.

13. attēlā redzami dati apliecina, ka respondenti vērtē iepirkšanās, ēdināšanas un atpūtas iespējas Latvijā kā labas. Kritiskāk aptaujātie vērtē sportošanas iespējas (varbūt tādēļ, ka Latvijas garā ziema pusgadu liedz nodarboties ar āra sporta aktivitātēm) un medicīnas un veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību (iespējams tādēļ, ka studentiem vai nu pašiem ir jāiegādājas privātā veselības apdrošināšana, vai jāapmaksā medicīnas izdevumi no savas kabatas).

Augot ārvalstu studentu skaitam, universitātēm ir nepieciešama atbilstoša studiju un pētniecības bāze. Tikpat svarīga un nepieciešama ir pietiekami liela mājokļu izvēle – no kopmītnēm pamatstudiju studentiem līdz dzīvokļiem doktorantiem. 14. attēlā redzams, ka vairāk nekā puse Latvijas ārvalstu studentu dzīvo privātos mājokļos, bet 40% - studentu viesnīcās. Tostarp 83% ES un Norvēģijas studentu dzīvo privātajā sektorā, bet studējošie no citiem reģioniem lielākoties izvēlas kopmītnes.

Pašreizējā dzīves vieta. "Kur Jūs šobrīd dzīvojat?"⁴⁷

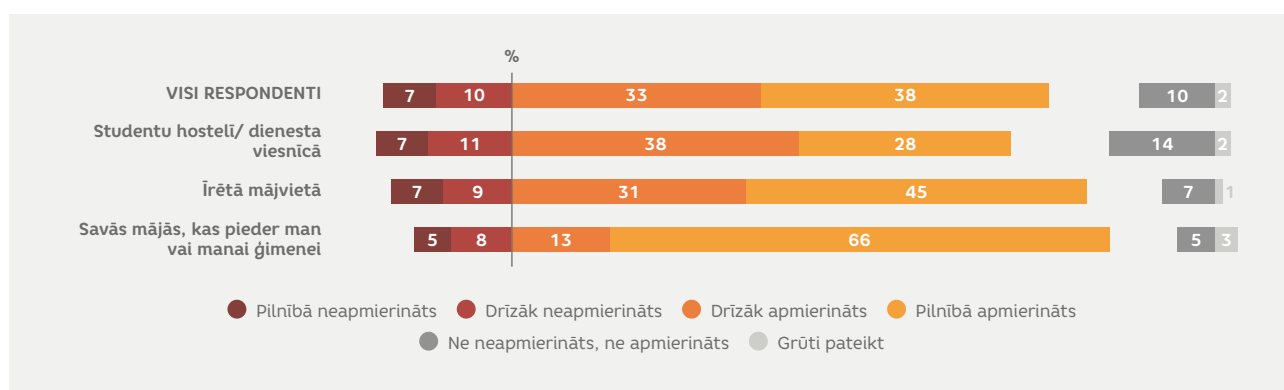
14. attēls

Apmierinātība ar pašreizējo mājokli.

15. attēls

"Cik lielā mērā Jūs kopumā esat apmierināts/-a ar savu pašreizējo mājokli?"⁴⁸

Pastāv risks, ka esošā infrastruktūra visdrīzāk varētu netikt galā ar lielo prognozēto ārvalstu studentu skaita pieaugumu. Augstskolu materiāli tehniskā bāze gan var tikt pilnveidota, lielākajām Rīgas universitātēm,

Rīgas pašvaldībai, Ekonomikas ministrijai un Izglītības un zinātnes ministrijai un arī privātajam sektoram apvienojot spēkus un atbalstot Rīgas kampaņu attīstību.

⁴⁷ SKDS. 2016. Ārvalstu studentu aptauja par studijām un dzīvi Latvijā. Rīga: SKDS.

⁴⁸ SKDS. 2016. Ārvalstu studentu aptauja par studijām un dzīvi Latvijā. Rīga: SKDS.

Rīgas kampuss

Latvijai ir viena ļoti spēcīga konkurētspējas priekšrocība studentu piesaistei, salīdzinot ar Igauniju un Lietuvu, un tā ir – galvaspilsēta Rīga, kas šobrīd ir lielākā un visvairāk kosmopolitiskā reģiona pilsēta. Turklāt Rīgā ir augstākā līmeņa interneta un telekomunikāciju savienojumi (ar zemākajām izmaksām), lielākā lidosta Baltijas valstīs un aktīva naktsdzīve. Tāpēc nav pārsteigums, ka lielākā daļa Latvijas ārvalstu studentu studē Rīgā. Viņi galvenokārt studē un dzīvo Pārdaugavā – rajonā, kas tuvāko gadu laikā attīstīsies kā galvenais Rīgas akadēmiskais centrs.

Šāda veida plānota attīstība ir izrādījusies veiksmīga citviet pasaulē. Pēc Otrā pasaules kara Filadelfijas apkārtnē (ASV) tika uzsākta *Universitātes pilsētas* attīstība nolūkā uzlabot šajā pilsētas daļā esošo divu universitāšu (Filadelfijas universitātes un Dreksela universitātes), vairāku nelielu izglītības iestāžu un pētniecības centru pievilcību. Mērķis bija arī novērst pilsētvides degradāciju, kas bija skārusi *kampus* rajonu. Mājokļu, satiksmes un drošības jautājumi kļuva par svarīgākajiem rūpju objektiem gan Pensilvānijas, gan Dreksela universitātei. Tādējādi tas bija ne vien universitāšu attīstības, bet arī revitalizācijas projekts. Šobrīd rajons ir viena no dinamiskākajām pilsētas daļām, kur tiek dibināti daudzi mazi inovatīvi uzņēmumi (*startups*), darbojas mākslinieki, pastāvīgi notiek dažādi

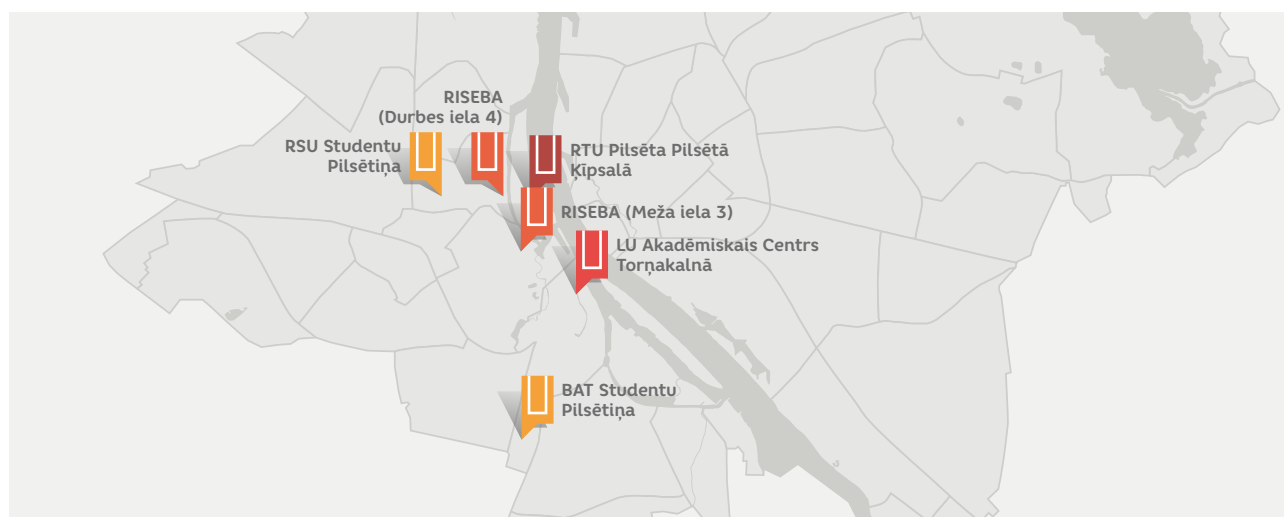
kultūras pasākumi, atrodas restorānu un naktsdzīves kvartāli un vairākas izcilas augstskolas.⁴⁹

Līdzīgā veidā Helsinku priekšpilsētā Espo izveidojās Otaniemi studiju kampuss, kur sākotnēji atradās Helsinku Tehnoloģiju universitāte un VTT Tehnisko pētījumu centri, uz kuru bāzes tika veidota sadarbība starp privātpersonām un organizācijām, attīstītas inovācijas, izmantojot privātā un publiskā sektora partnerību.⁵⁰ Šajā rajonā pirms tam tika būvētas kopmītnes gan 1952. gada Olimpisko spēļu, gan 2005. gada Pasaules Vieglatlētikas čempionāta dalībniekiem. Šīs būves vēlāk tika pārveidotas studentu vajadzībām, Tādā veidā studenti un universitātes tika apvienoti vienā klasterī.

Daļa Latvijas augstākās izglītības materiāli tehniskās bāzes ir novecojusi. Turklāt kā Latvijas Universitātes, tā Rīgas Tehniskās universitātes un Rīgas Stradiņa Universitātes korpusi ir izkaisīti pa visu pilsētu. Tas sagādā grūtības gan studentiem, gan darbiniekiem. Studentiem pēc lekciju beigām nav iemesla uzturēties universitātes teritorijā, tādā veidā tiek zaudēta augstākajai izglītībai tik svarīgā tīklošanās dimensija. Mācībspēkiem tas nozīmē arī ierobežotas iespējas starpdisciplināras sadarbības iespējām. Tāpēc RTU un RSU ir uzsākušas lielus modernizācijas projektus, LU veido pilnīgi jaunu studiju centru Torņakalnā.

Studentu pilsētiņas Pārdaugavā

16. attēls

⁴⁹ Skat. University City: <http://www.universitycity.org/>

⁵⁰ Skat. Espoo innovation garden: <http://www.espooinnovationgarden.fi/en>

Rīgas kampusa izveides ideja nav jauna. 2007. gadā, pirms ekonomikas krīzes, Banku Augstskola plānoja izveidot lielu jaunu kampusu Rīgā, tai skaitā arī, lai piesaistītu ārvalstu studentus.

Turklāt Latvijas lielākās universitātes arī veido kampusu projektus ar mērķi centralizēt un modernizēt studiju bāzi. Apmēram puse visu Latvijas studentu šobrīd studē Daugavas kreisajā krastā. Studentu koncentrācija Pārdaugavā aizvien pieaug, Latvijas lielākajām universitātēm veidojot un attīstot savus kampusus šajā Rīgas rajonā. RTU jau ir centralizējusi savu kampusu Ķīpsalā, būvējot jaunas kopmītnes, pētnieciskās laboratorijas, kā arī bibliotēku, lai veidotu atraktīvu un internacionālu studiju vidi. BAT līdzīgi uzlabo savu studiju bāzi un ir pat panākusi to, ka augstskolas kampusā ir dzelzceļa stacija, lai atvieglotu studentu satiksmi no un uz pilsētas centru.

Latvijas Universitāte turpinās attīstīt Torņakalna kampusa projektu, kas galu galā apvienos gandrīz 15 000 studentu un pētnieku. Pirmais projekta posms bija moderna jaunā Dabaszinātņu akadēmiskā centra atklāšana, kas tagad zem viena jumta apvieno piecas fakultātes. Nākamie posmi paredz attīstīt jaunus korpusus datorzinātņu, sociālo un humanitāro zinātņu apgūvei, kā arī studentu kopmītnes ar 2500 vietām, sporta centru un pētniecības centru, kas apvienos vairāku universitātes institūtu un fakultāšu zinātniekus un privāto sektoru.

RSU attīsta administratīvo, studiju un pētniecisko bāzi kreisajā Daugavas krastā, turklāt viens no ne mazsvarīgākajiem iemesliem ir tas, ka medicīnas studenti mācās, apgūst praksi un rezidē ārstniecības iestādēs un slimnīcās, kas atrodas šajā pašā krastā. Ja turpinās strauji pieaugt gan RSU, gan LU medicīnas studentu skaits, tad augstskolām drīz būs nepieciešamas savas universitātes slimnīcas. Šobrīd universitāšu medicīnas studenti izmanto trīs dažādas universitātes slimnīcas (Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca, Bērnu klīniskā universitātes slimnīca un Rīgas Austrumu Klīniskā Slimnīca) lai veicinātu klīniskos pētījumus, attīstītu jaunas tehnoloģijas un pieejas pacientu aprūpē. Universitāšu slimnīcas (piemēram, Sinajas Kalna Medicīnas centrs Ņujorkā, Londonas Universitātes koledžas slimnīca, Karolinska universitātes slimnīca Stokholmā) pasaulē kotējas kā augstākā līmeņa ārstniecības iestādes. Lai dotu iespēju RSU tālāk attīstīties,

augstskolai būtu nepieciešams saņemt kādas universitātes slimnīcas mazākuma kapitāla daļas, valdes locekļa vietu un uzņemties atbildību par mācību un pētniecības jautājumiem konkrētā slimnīcā. Turklāt studiju, pētniecības un medicīnas prakses koncentrēšana Rīgā veicinās medicīnas tehnoloģiju klastera veidošanos Latvijā. Galu galā Latvija ir vienīgā no Baltijas valstīm, kurā medicīnas universitātei (RSU) nav savas universitātes slimnīcas. Šis jautājums ir jāatrisina Veselības ministrijai, jo Rīgas Stradiņa universitāte ir veselības nozares augstskola. Piemēram, Tartu universitātes slimnīca pieder Igaunijas Veselības ministrijai, Tartu pašvaldībai un Tartu universitātei – katrai vienas trešdaļas apjomā. Savukārt Kauņas universitātes slimnīca uz pusēm pieder Lietuvas Veselības ministrijai un Lietuvas Veselības zinātņu universitātei.⁵¹

Kopīga un saskaņota pieeja – atbalsts privātu studentu mājojumu celtniecībai, kopīgi izmantojami studiju materiāli tehniskās bāzes objekti (piemēram, Latvijas Nacionālā bibliotēka kļūst par apvienoto Latvijas Akadēmisko bibliotēku), transporta un IT infrastruktūras apvienošana – dotu Latvijas akadēmiskajai kopienai iespēju apvienoties un izveidot pozitīvu tēlu, kura šobrīd pietrūkst. Plašs, moderns kampuss piesaistītu gan iekšzemes, gan ārvalstu studentus, nodrošinot pienesumu Latvijas ekonomikai ilgtermiņā.

2014. gadā QS pasaules universitāšu reitingā (*QS World University Rankings*) tika izveidots arī Top-10 Eiropas studentu pilsētu reitings.⁵² Novērtējums balstījās uz pieciem indikatoriem: (1) studentu kopienas lielums un dažādība; (2) dzīves kopējā kvalitāte; (3) pieejamība, kas atkarīga no studiju maksas un dzīvošanas izmaksām; (4) starptautiski vērtēto universitāšu skaits; (5) darba devēju aktivitāte. Rīga uzrāda labus rezultātus attiecībā uz pirmajiem trim indikatoriem, kas liecina par to, ka ir vērts attīstīt *Rīgas kampusu*. Un, kaut arī pēdējo divu indikatoru rādītāji nav tik labi, tie norāda uz to, kam ir jāpievērš uzmanība.⁵³

Diemžēl jāatzīmē, ka augstskolām, kas atrodas ārpus Rīgas, būs maz iespēju gūt labumu no augstākās izglītības eksporta. Dažām augstākās izglītības iestādēm, piemēram, LLU ar spēcīgām studiju programmām veterinārijā un mežsaimniecībā, ir nišas, kuras varētu veiksmīgi piesaistīt lielu skaitu ārvalstu studentu. Tomēr tas ir fakts, ka augstskolām, kas atrodas Latvijas mazajās reģionu pilsētās, būs grūti piesaistīt ievērojamu ārvalstu studentu skaitu.

⁵¹ Skat. Tartu University Hospital. 2016. <http://www.kliinikum.ee/eng/> un The Hospital of Lithuanian University of Health Sciences. 2016. <http://www.kauonoklinikos.lt/kk/en-GB/>

⁵² 2015. gadā pirmo trijnieku veidoja Parīze, Londona un Čīrihe. 2016. gadā globālā reitinga līderi bija Parīze, Melburna un Tokija. QS. 2014. Top 10 Student Cities in Europe 2015: <http://www.topuniversities.com/university-rankings-articles/qs-best-student-cities/top-10-student-cities-europe-2015>

⁵³ Tomēr Rīga šobrīd nav starp 2016. gada reitingā iekļautajām 98 pilsētām, jo tikai Latvijas Universitāte ir iekļuvusi rangu tabulas top-1000 (#651-700).

Rīgas pašvaldībai būs noteicošā loma *Rīgas kampusa* izveidē. Kaut arī pašvaldībai nav formālas lomas augstākās izglītības jomā, tomēr viens no Rīgas pašvaldības plānošanas prioritārajiem uzdevumiem ir Zinātnes un inovācijas centra (ZIC) izveide kreisajā Daugavas krastā no Torņakalna līdz Ķīpsalai. Šī teritorija aptver arī Latvijas Nacionālo bibliotēku, kura attīstās kā lielākais Latvijas konferenču centrs un kurai ir pietiekoša kapacitāte, lai apkalpotu visas *Rīgas kampusa* teritorijā esošās universitātes. ZIC misija perfekti saskan ar *Rīgas kampusa* mērķiem: ↓

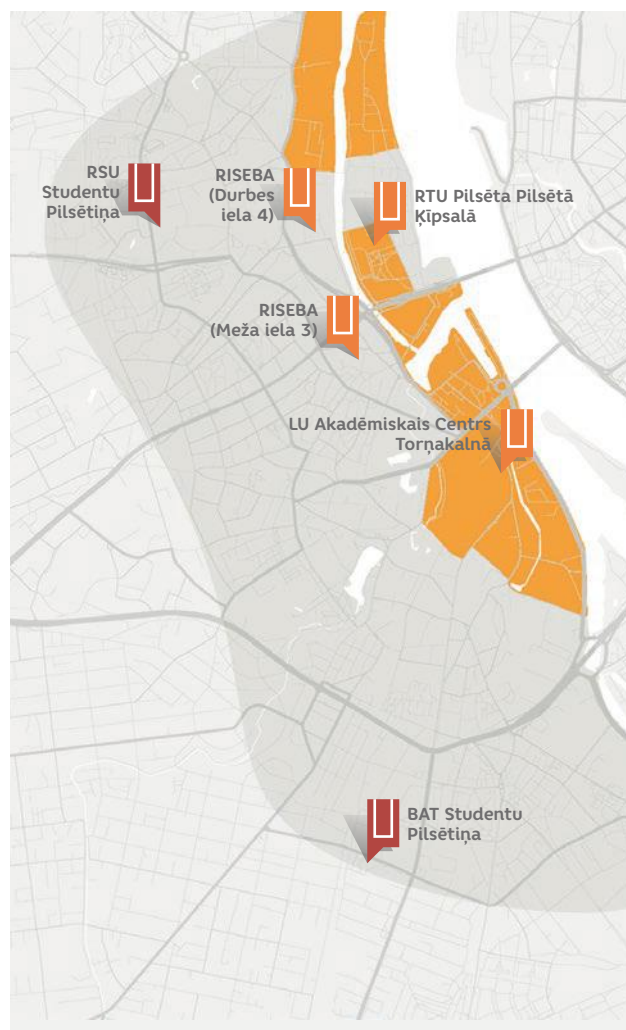
“ZIC misija ir Rīgas un visas Latvijas intelektuālā potenciāla stiprināšana. Teritorijas attīstības balsti ir esošie pilsētas un nacionālās nozīmes objekti un institūcijas: Rīgas Tehniskā universitāte, Latvijas Universitāte un Rīgas Starptautiskā ekonomikas un biznesa administrācijas augstskola, Latvijas Nacionālā bibliotēka, kā arī finanšu institūcijas. Akadēmisko institūciju un uzņēmēju sadarbība ar Rīgas pilsētas pašvaldību un kompleksa teritorijas attīstība rada sinerģisku efektu Latvijas izglītības un zinātnes kvalitātes uzlabošanā, radošā potenciāla stiprināšanā, ekonomiskās un sociālās vides uzlabošanā, arī pilsētelpa humanizācijā.”⁵⁴

Tomēr šobrīd ZIC projekts aptver tikai Pārdaugavas Torņakalna, Klīversalas un Ķīpsalas rajonus. Tas būtu jāpaplašina, ietverot arī RSU, Paula Stradiņa Klīnisko universitātes slimnīcu, Bērnu klīnisko universitātes slimnīcu un BAT teritoriju. ZIC paplašināšanās būtu jāņem vērā arī, plānojot transporta līnijas no Torņakalna stacijas, kas drīzumā tiks paplašināta un kļūs par Pārdaugavas transporta centru.

Ne tikai universitātēm, Rīgas vietējai pašvaldībai un, protams, Izglītības un zinātnes ministrijai, bet arī privātajam sektoram ir nozīmīga loma *Rīgas kampusa* attīstībā. Privātā sektora spēlētāji aktīvi veido studentu mājokļu būvniecības plānus. Pieaugot studentu skaitam un tam pārsniedzot universitāšu kopmītnēs pieejamo vietu skaitu, studenti aizvien aktīvāk meklēs dzīvošanas iespējas privātajā mājokļu tirgū.⁵⁵

Zinātnes un inovācijas centrs Rīgā un Rīgas Kampuss teritorija

17. attēls

Pēdējā laikā privātais sektors lielākoties ir apmierinājis pieprasījumu pēc mājokļiem *ad hoc*. Tomēr daudzi dzīvokļi, kurus studenti ir ē, nav būvēti vai pielāgoti studentu vajadzībām, un tie nav saskaņoti ar universitāšu administrāciju. Nenoliedzami labāk un drošāk būtu, ja studenti, it īpaši ārvalstu studenti, kam ir mazāk zināšanu par dzīvi Latvijā, irētu mājokļus, kurus augstskola ir pārbaudījusi un atzinusi par piemērotiem.

⁵⁴ Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments. 2014. Rīga 2030: Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. Rīgas dome: Rīga. 70.lpp.

⁵⁵ 2015.gada augusta pirmajā nedēļā visas vietas RSU un RTU studentu viesnīcās bija aizņemtas. Anstrate, V. 2015. 'Dienesta viesnīcas studentiem – gan dārgas, gan pieprasītas': <http://www.lsm.lv/lv/raksts/latvija/zinas/dienesta-viesnīcas-studentiem-gan-dargas-gan-pieprasitas.a140219/>

Pēdējo divdesmit gadu laikā ir notikušas pamatīgas izmaiņas veidā, kā Eiropas universitātes nodrošina mājoklus saviem studentiem. Kaut arī lielākā daļa kopmītņu vēl aizvien tradicionāli pieder universitātēm, šobrīd tirgus spēlētāji ir privātie uzņēmēji, kas piedāvā studentiem dažādu kategoriju mitekļus atkarībā no īres maksas lieluma.

Rīgas nekustamā īpašuma uzņēmumi ir pamanījuši straujo ārvalstu studentu skaita pieaugumu, un šobrīd plānošanas stadijā ir vairāki dažādi studentu viesnīcu projekti. Ir uzņēmumi ar lielu pieredzi šajā jomā. Piemēram, *New Century Holdings Inc* (NCH) ir bijis iesaistīts studentu viesnīcu būvniecībā vairākās universitāšu pilsētās Lielbritānijā (Plimutā, Liverpūlē un Londonā). Tomēr šie ir projekti, kas tiek plānoti neatkarīgi no universitātēm, galvenokārt tāpēc, ka ārvalstu studentu skaita pieaugums joprojām ir salīdzinoši jauna parādība Latvijā, un nav skaidrs, kāda veida izaugsmi ārvalstu studentu skaita ziņā Latvijas augstskolas var sagaidīt tuvākajos gados. Tādēļ universitātes nevēlas uzņemties nekāda veida saistības, kuras nekustamā īpašuma uzņēmumi parasti sagaida no universitātēm apmaiņā pret privāti finansētu kopmītņu būvniecību.

SECINĀJUMI

Ja Latvijas augstākās izglītības iestādes vēlas turpināt izmantot priekšrocības, ko sniedz globālais ārvalstu studentu skaita pieaugums, valsts atbalsts augstākās izglītības eksportam ir būtisks. Galu galā ārvalstu studentu skaita pieaugums ne vien sniegs pienesumu

Galvenais izaicinājums ir rīcības koordinēšana, lai nodrošinātu to, ka *Rīgas kampusa* dažādie dalībnieki ir pietiekami informēti par to, ko katrs dara. Ir notikusi zināma sadarbība starp Rīgas pašvaldību un Latvijas Universitāti *Live Baltic Campus* projekta ietvaros. Šī sadarbība ir jāpaplašina, iesaistot visas universitātes paplašinātajā ZIC teritorijā, kā arī iesaistot Rīgas pašvaldību, Izglītības un zinātnes ministriju un nekustamā īpašuma uzņēmumu pārstāvjus.

Šāda veida sadarbības modeļa piemērs ir Londonas mēra Akadēmiskais forums, kas tika izveidots 2013.gadā, lai nodrošinātu to, ka pilsēta tiek galā ar paredzamo ārvalstu studentu skaita pieaugumu.⁵⁶ Faktiski foruma izveides ideja pirmo reizi tika apspriesta 2010.gadā, kad pilsētas jaunajā Ekonomikas stratēģijā – 2010 tika definēts mērķis “popularizēt Londonu kā pasaules vadošo starptautisko mācīšanās un kreativitātes centru”.

Līdzīgi, apvienojot spēkus, Latvijas augstskolas, valsts institūcijas un ministrijas, Rīgas pašvaldība un nekustamā īpašuma uzņēmumi var kopīgi uzlabot Latvijas konkurētspēju augstākās izglītības eksporta tirgū un nozīmīgi uzlabot izglītības kvalitāti.

ekonomikai kopumā, kā parādīts dotajā pētījumā, bet arī tuvinās Latvijas universitātes to maksimālajai kapacitātei, veicinās izglītības un studiju vides kvalitātes uzlabošanu un rezultātā veidos vietējo izglītības tirgu pievilcīgāku arī Latvijas studentiem.

⁵⁶ The London Mayor's Academic Forum. 2016. <https://www.london.gov.uk/what-we-do/planning/who-we-work/planning-working-groups/mayor%E2%80%99s-academic-forum>

GALVENĀS REKOMENDĀCIJAS AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS EKSPORTAM

1. PĀRDAUGAVA – RĪGAS KAMPUSS (UNIVERSITĀŠU PILSĒTIŅA)

Publiskās investīcijas transporta un komunikāciju infrastruktūrā ar mērķi nodrošināt studiju, pētniecības un studentu izmitināšanas iespējas Pārdaugavā un pozicionēt Daugavas kreiso krastu kā starptautisku augstākās izglītības centru.

Rīgas kampa koordinācijas padome, kuras koordinēšanas funkcijas uzņemt Rīgas mēra birojs, aicinātu Izglītības un zinātnes ministrijas, Ekonomikas ministrijas, Rīgas pašvaldības, universitāšu, kā arī privātā sektora pārstāvjus un ieinteresētās personas saskaņot investīcijas, daloties ar uz nākotni vērstu informāciju par prognozējamo ārvalstu studentu skaitu, studentu mājokļu plānojumu un galvenajiem infrastruktūras projektiem.

2. EKONOMIKAS MINISTRIJAS LOMAS PALIELINĀŠANĀS

Ekonomikas ministrijai būtu jāuzņemas atbildība par augstākās izglītības nozares eksportu, līdzīgi kā Lielbritānijas Uzņēmējdarbības, inovācijas un prasmju departaments ir atbildīgs par augstākās izglītības eksportu Lielbritānijā. Ekonomikas ministrijai jādod iespēja universitātēm konkurēt ES fondu piesaistē ar komercuzņēmumiem inovatīvu projektu realizācijā un studentu kopmītņu finansēšanā.

3. VIENKĀRŠOTA UN PAĀTRINĀTA ĀRVALSTU STUDENTU PIESAISTE

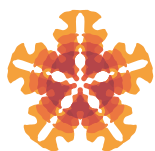
- Konsolidēta un modernizēta *www.studyinLatvia* mājaslapa palīdzēs ārvalstu studentiem vieglāk atrast nepieciešamo informāciju un pieteikties studijām Latvijas augstskolās.
- Augstākās izglītības likuma 85. panta grozījumi ļautu atbilstoši kvalificētiem universitāšu darbiniekiem pārbaudīt un veikt ārvalstīs iegūto izglītības dokumentu akadēmisko atzīšanu.
- Vēstniecībām un diplomātiskajām pārstāvniecībām, kuras atrodas valstīs ar lielu skaitu potenciālo ārvalstu studentu, kā arī PMLP būtu jāpieņem darbā papildus personāls, lai nodrošinātu darbu ar palielināto dokumentu apjomu, kas saistīts ar studiju pieteikumiem pavasara un vasaras periodā.

Par autoru:

Dr. Daunis Auers

Domnīcas *Certus* pētnieciskais direktors, Latvijas Universitātes (LU) asociētais profesors. Studējis Londonas Ekonomikas Augstskolā (LSE) un Londonas Universitātes Koledžā (UCL) Apvienotajā Karalistē. 2005. - 2006. gadā bijis Fulbraita programmas pētnieks Kalifornijas Universitātē Berklijā (ASV), 2014. gadā – Baltijas-Amerikas Brīvības fonda pētnieks *Wayne State University* Detroitā (ASV). 2015. gadā *Palgrave Macmillan* izdevniecībā Londonā un Ņujorkā izdota D. Auera monogrāfija “*Comparative Politics and Government of the Baltic States: Estonia, Latvia and Lithuania in the 21st Century*” (Baltijas valstu politika un pārvaldība: Igaunija, Latvija un Lietuva 21. gadsimtā).

CERTUS

domnīca mērķtiecīgai izaugsmei

Latvijas ekonomisko izaugsmi var panākt tikai ar kopīgiem spēkiem. *Domnīca Certus* veicina dialogu ar uzņēmējiem, zinātniekiem un publiskā sektora lēmumu pieņēmējiem, lai radītu attīstības idejas, kas balstītas zināšanās un pieredzē. Idejas, kas var virzīt Latviju pa mērķtiecīgas izaugsmes ceļu, sabalansējot liberālas tirgus ekonomikas attīstības principus ar pārdomātu un fokusētu valsts atbalstu Latvijas tautsaimniecības nozaru attīstībai.

Rīga. Domnīca Certus. 2016.